

HISTORICKÁ PENOLOGIE

Časopis pro historickou penologii
Vydává Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR

1/2008

Trestání mladých pachatelů v minulosti

1. Trestné činy a ukládání trestů

Zločinnost (delikvence) byla až do 16. století soudně stíhána a trestána většinou bez ohledu na věk pachatelů (delikventů) a přísnost trestu v jednotlivých případech závisela na právním názoru soudce. Podle Práv městských království českého a markrabství moravského, stvrzených císařem Rudolfem II. v roce 1579 a uzákoněných v roce 1610, byly uplatňovány jednak tresty nařízené (*poenae ordinariae*), jednak tresty podle uvážení soudců (*poenae extraordinariae*). Nařízené tresty (*pokuty*) měly charakter společenské pomsty a byly ukládány za nejzávažnější zločiny (*delikty*), zejména vraždy a zabití (*mordové*), krádeže (*zlodějstva*), nařčení, pomlavy a urážky (*řeči nářkové, zhanění a potupná slovy dotýkání*), protistátní pamflety (*cedule zrádné*), falšování závětí (*kšaftův*) a zločinné spolčení (*spuntování*). Trest smrti byl vykonáván zpravidla stětím za vraždy a zabití, oběšením za krádeže, upálením za čarodějnictví a žhářství, lámáním kolem za násilné smilstvo nebo úkladnou vraždu a pohřbením za živa za usmrcení novorozeněte. Mírnější tresty byly vykonávány zabavením majetku (*statku*), uložením služby (*povinnosti služebné*), ztrátou cti (*potupou a hanbou světskou*), vypovězením z města nebo vlasti, dočasným nebo doživotním uvězněním, mrskáním a zmrzačením. Při zvažování trestů byli soudci povinni přihlížet vedle příčiny (*causa*) též k osobě pachatele (*persona*) a dále k místu (*loco*), času

(*tempore*), charakteru (*qualitate*) a rozsahu (*quantitate*) spáchaného zločinu.¹

Při rozhodování o druhu a výši trestu měli soudci brát v úvahu, zda se pachatel dopustil zločinu úmyslně, z prchlivosti nebo neopatrnosti a zda se provinil vůči vlastní vrchnosti, jejím úředníkům a rodičům nebo cizím a sobě rovným osobám. Zároveň měli přihlížet k věku a rozumovým schopnostem pachatele. Při výslechu chlapců do 18 let, děvčat do 15 let a rovněž těhotných žen a matek v šestinedělí neměly být používány mučící nástroje (útrpné právo).² Podle pramenů trestního soudnictví převažovaly v ranném novověku majetkové delikty – krádeže a loupeže, např. v Českém Krumlově činily 40,6 %, v Lounech 52,7 % a v Nymburce 43,1 % z celkové agendy. Trestní odpovědnost za krádež byla stanovena u žen nad 15 let, u mužů nad 18 let věku, přičemž byla vyloučena trestnost krádeže mezi příbuznými. Stíhání byli i překupníci kradených věcí. Ke krádežím často docházelo na městských tržištích a zvláště při výročních trzích (jarmarcích), kde se pohybovali drobní zloději (kapsáři a taškáři). Jarmareční prostředí poskytovalo příležitost i začátečníkům, kteří se učili okrádat nepozorné kupující nebo prodávající.³

Výrazné změny v trestním právu nastaly po vydání trestního kodexu císařovny Marie Terezie (*Constitutio Criminalis Theresiana*) v roce 1768, který kladl důraz za odstrašující funkci trestu. I když byl předcházející reformou podstatně snížen počet tzv. hrdelních soudů, mohl být ukládán trest smrti za celou řadu deliktů. Nejpřísněji byly trestány zločiny proti Bohu, náboženství, církvi, panovníkovi, státní správě a státu. Mírněji byly trestány zločiny proti životu, zdraví, cti, majetku a dalším oprávněným zájmům soukromých osob. Systém deliktů mohl být rozšířen nad rámec trestního kodexu (*sine lege*) v případě, jednání, které soudce kvalifikoval jako nebezpečné pro zvláštní „*zlosynnost a pohoršlivost*“ Trestní stíhání bylo nadále vedeno při podezření z čarodějnictví, ze smilstva a cizoložství. Nadále byl používán systém krutých tělesných trestů a trestů smrti včetně upalování a pohřbívání za živa. Delikventi ve věku do 14 let byli vyloučeni z trestní odpovědnosti i výslechu za použití útrpného práva (tortury), pokud se nedopustili hrdelního zločinu. Mučení bylo nepřipustné též u duševně chorých, těžce nemocných, těhotných žen a mužů nad 60 let. Osoby vyššího stavu nesměly být mučeny s výjimkou případů urážky Boha, panovníka nebo spáchaní politických zločinů. Teprve na naléhání právního

---

¹ Jireček, J.: Práva městská království českého a markrabství moravského od M. Pavla Krystyana z Koldína. Praha 1876, s. 299-300 a s. 397-399.

² Tamtéž. s.301 a 392.

³ Francek, J.: Zločin a trest v českých dějinách. Praha 1999, s. 198.

Francek, J.: Dějiny loupežnictva. Praha 2002, s. 40.

poradce Josefa Sonnenfelse zrušila Marie Terezie používání tortury v roce 1776.⁴

Nový směr ve vývoji trestního práva znamenal „Všeobecný zákoník o zločinech a trestech za ně“ císaře Josefa II. v roce 1787. Vycházel z požadavku osvícenských právníků, aby zločin i trest byl přesně vymezen zákonem (*Nullum crimen nulla poena sine lege*) a při stanovení trestů ze zásady úměrnosti mezi společenskou nebezpečností deliktu a přísností trestu. Delikty kriminální byly považovány za závažnější, než politické. Trest smrti byl nahrazen doživotním trestem a ponechán jen v případě výjimečného stavu (podle stanného práva). Při ukládání trestů mělo být přihlíženo k polehčujícím okolnostem včetně věku pachatele. Výkon trestů, a to i tělesných, měl vést k nápravě pachatele. V nastoupeném směru pokračoval i Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1804 a obdobně požadoval jako předpoklad zločinu zlý úmysl pachatele a vylučoval jeho trestní odpovědnost v případě nepřítetnosti, ať již trvalé či přechodné, pro nedostatečný věk (do 14 let), při neodolatelném donucení, náhodě, nedbalosti nebo nevědomosti následků. Za zločiny ukládal zákoník trest smrti, který se vykonával výlučně oběšením, nebo třístupňový žalář s doživotním nebo dočasným výkonem od 6 měsíců do 20 let. Tyto tresty mohly být zostřovány nucenými pracemi, vystavením na pranýř, bitím holí či metlou, posty a vyhnanstvím po odpykání trestu. Přestupky jako méně závažné delikty byly trestány peněžitou pokutou, propadnutím zboží, ztrátou práv, vězněním, bitím a vyhoštěním z určitého místa, země nebo z celého státu. Vězení byl dvoustupňové s výkonem od 24 hodin do 6 měsíců.⁵

Vývoj trestního práva na území habsburské monarchie byl završen za vlády císaře Františka Josefa I. vydáním zákona č. 117 ř. z. v roce 1852. Tento zákon na rozdíl od předchozího odstranil některé feudální přežitky a rozlišil delikty na zločiny, přečiny a přestupky. Za zločiny byl ukládán trest smrti, vykonávaný oběšením, dále žalář nebo těžký žalář. Pobyť v žaláři byl vyměřován od 6 měsíců do 20 let nebo na doživotí. Trest žaláře byl vykonáván výlučně v zemských trestnicích (Kartouzy u Jičína, Bory u Plzně, Mírov na Moravě, Řepy u Prahy, Svatováclavská trestnice v Praze). Mohl být zostřen tvrdým ložem, samovazbou, temnicí, tělesným trestem (25 ran holí nebo metlou) a vypovězením ze země. Za zločiny mohl být ukládán i trest bití v počtu 25 ran holí pro muže a metlou pro ženy a nedospělé ve věku od 14 do 18 let.⁶ Za přečiny a přestupky byly ukládány následující tresty: peněžitá pokuta, propadnutí věcí, ztráta práv a povolení, vězení či tuhé vězení, tělesné kárání, vyhoštění z určitého místa,

⁴ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha 1999, s. 160-162.

⁵ Tamtéž : s. 163 – 165.

⁶ Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117 ř.z. z roku 1852, §§ 12-19, 25.

země nebo ze všech zemí monarchie. Poslední trest a trest vypovězení mohl být uložen pouze cizinci. Trest vězení byl vykonáván ve věznicích okresních soudů v délce trvání od 24 hodin do 6 měsíců a přípustné bylo i uložení domácího vězení. Mohl být obdobně zstřen jako v žaláři. Tělesné tresty včetně ukování byly zrušeny v roce 1867. Trestné činy, kterých se dopustili děti ve věku do 10 let byly ze zákona ponechány k potrestání rodičům (*káráni domácí*). Zločiny dětí starších 10 let do 14 let věku (*tzv. nedospělců*) byly trestány jako přestupky, a to zavřením v odděleném místě na dobu od 1 do 6 měsíců. S výkonem tohoto trestu měla být spojena přiměřená práce a vyučování prováděné duchovním správcem nebo katechetou. Trestní odpovědnost nedospělců za přečiny a přestupky zůstala nedotčena. Pachatelé ve věku od 14 do 18 let věku byli nazýváni mladistvými a při výměře trestu bylo přihlíženo k blízkosti jejich věku prahu dospělosti.⁷ Podle zákonů č. 89 ř. z. a č. 90 ř. z. z roku 1885 mohli být mladí pachatelé ve věku do 18. let umístováni do zemských polepšovacích ústavů. Alternativou trestu vězení pro dospělé, páchající trestnou činnost v důsledku zahálčivého způsobu života, bylo umístování do zemských donucovacích pracoven.

Po vzniku Československé republiky v roce 1918 byl prakticky převzat rakouský trestněprávní, justiční i vězeňský systém, který byl postupně upravován. Vydáním zákona č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění došlo k prohloubení progresivního výkonu trestu odnětí svobody a posílení jeho výchovné funkce. Důsledky první světové války se projeví v nárůstu zločinnosti včetně zvýšené kriminality mládeže. V roce 1928 bylo právoplatně odsouzeno za zločin, přečin nebo přestupek (trestné činy) celkem 185.268 osob, z toho 15.876 (8,56 %) mladistvých a 688 (3,60%) nedospělých pro přestupek podle § 269 a) trestního zákona. Nejvíce osob bylo odsouzeno za spáchání trestných činů proti majetku, a to celkem 37302 osob včetně 11707 mladistvých, jejichž podíl dosáhl 31,38%.⁸ Příčiny byly spatřovány v úpadku hospodářství, mravů i rodinného života. Tyto okolnosti vedly k novým pohledům na kriminalitu mládeže jako specifickému jevu na rozdíl od kriminality dospělých. Přijatá opatření v oblasti trestně právní i sociální se promítla do zákona č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží.⁹

Podle citovaného zákona byla stanovena hranice trestní odpovědnosti na 14 let věku. Mladší pachatelé byli ponecháni k potrestání rodině nebo škole, popř. předáni k výkonu výchovných nebo léčebných opatření na základě rozhodnutí poručenského soudu. Při uložení ochranného dozoru byl zajištěn dohled na výchovu nedospělého ve vlastní

⁷ Tamtéž: §§ 237, 240, 244 – 253, 269-273.

⁸ Trestní statistika Republiky československé za léta 1928 – 1931. Praha 1937, s. 8 (Tab.č1) a s. 22 (Tab.č.4).

⁹ Ministerstvo spravedlnosti v prvním desetiletí republiky. Praha 1928, s. 39 – 40.

rodině s možností určitých omezení ve způsobu života. Při uložení ochranné výchovy došlo k přemístění nedospělého do jiné vhodné rodiny nebo do výchovného ústavu (výchovny), nejdéle však do 21 roku věku. Pokud nedospělý starší 12 let spáchal trestný čin, na který byl stanoven trest smrti nebo doživotní ztráta svobody, byla ukládána ochranná výchova ve výchovném nebo léčebném ústavu. Mladí pachatelé ve věku od 14 do 18 let náležely do kategorie mladistvých. Při zjištění duševní zaostalosti mladistvého, bránící v rozpoznání protiprávního jednání nebo poruchy snižující jeho sebeovládací schopnosti, byla trestní odpovědnost vyloučena. Trestný čin, spáchaný mladistvou osobou byl nazýván proviněním. V trestním řízení u krajských soudů rozhodovaly senáty mládeže, jmenované ministrem spravedlnosti. U okresních soudů bylo svěřeno trestní řízení příslušnému soudci mládeže. Pokud soud neupustil od potrestání mladistvého pro omluvitelnou neznalost právních předpisů nebo nepatrný trest, mohl uložit podmíněný nebo nepodmíněný trest zavření bez jakéhokoliv zstření.

Horní a dolní hranice dočasných trestů se mladistvým snižovala na polovinu, nejméně však od 1 do 5 let. Pokud spáchali trestný čin, za který byl stanoven trest smrti nebo doživotí, mohl jim být vyměřen trest od 1 do 10 let, u starších 16 let pak trest od 2 do 15 let zavření. U peněžitých trestů byla snížena jen horní hranice na polovinu. Ukládání vedlejších trestů bylo v podstatě vyloučeno. Tresty zavření do 6 měsíců byly vykonávány v samostatném oddělení soudních věznic nebo trestnic určených ministrem spravedlnosti, nebo s jeho souhlasem i ve výchovnách, pokud měla na trest navazovat ochranná výchova. Trest zavření delší 6 měsíců byl vykonáván v polepšovně. Ministr spravedlnosti mohl též nařídit, aby byly v polepšovně vykonávány i tresty na 3 měsíce, pokud to bylo možné a účelné. Vedle ochranné výchovy mohl soud uložit mladistvému i ochranný dozor. V důvodných případech mohl být trest zavření vykonáván částečně nebo úplně v samovazbě, avšak se souhlasem lékaře.¹⁰

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 byl bez odpovídající náhrady zrušen trestním zákonem č. 86/1950 Sb., kterým byla ustanovení, upravující komplexně problematiku mladistvých, opět začleněna do obecných trestně právních předpisů. Zároveň byly zrušeny soudy pro mládež a úřadovny pro péči o mládež. Podle citovaného zákona byla trestní odpovědnost stanovena na 15. rok věku. Za mladistvé byly považovány osoby, které v době trestného činu dovršily 15. rok a nepřekročily 18. rok věku. Účelem trestu měla být výchova mladistvého „v řádného pracujícího člověka“, a to se zřetelem k jeho osobním vlastnostem, rodině a prostředí, z něhož pocházel. Soud mohl upustit od potrestání, pokud zjistil omluvitelný důvod, zabraňující v rozpoznání

---

¹⁰ Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, §§ 1-14, 30-32.

společensky nebezpečného jednání, dále v případě trestného činu menšího významu spáchaného v důsledku příležitosti, tíživých osobních či rodinných poměrů, nerozvážnosti nebo svedení jinou osobou. K upuštění od potrestání mohl soud přistoupit i tehdy, pokud měl za to, že v daném případě splní svůj účel ochranná výchova. U mladistvého bylo vyloučeno uložení trestu smrti, ztráty státního občanství, ztráty čestných práv občanských, vyloučení z vojska, zákazu činnosti, zákazu pobytu a trest uveřejnění rozsudku.

Místo trestu smrti nebo odnětí svobody na doživotí stanovil zákon u mladistvých trest odnětí svobody od 3 do 15 let a v případě vojenských osob v činné službě (patrně se jednalo o žáky vojenských škol) za zvýšeného ohrožení vlasti trest od 10 do 25 let, přičemž snížení těchto trestů bylo vyloučeno. Stanovené trestní sazby dočasného odnětí svobody byly mladistvým sníženy na polovinu, avšak dolní hranice nesměla převyšovat 1 rok a horní hranice 5 let odnětí svobody. Snížení trestů bylo přípustné i tam, kde to zákon jinak vylučoval, ale snížení se netýkalo vojenských osob za zvýšeného ohrožení vlasti. Ukládání náhradního trestu za trest peněžité u mladistvých zákon nepřipouštěl. U trestů odnětí svobody do 3 let mohl soud rozhodnout o podmíněném odsouzení, a to i v případech, ve kterých to zákon jinak vylučoval. Jestliže se mladistvý ve věku do 20 let dopustil spáchaní trestného činu ve zkušební době podmíněného odsouzení, mohl soud s přihlédnutím k výjimečným okolnostem prodloužit zkušební dobu až o 2 roky.

Trest odnětí svobody měl být vykonáván v samostatných ústavech pro mladistvé nebo ve zvláštních odděleních soudních věznic. Jestliže mladistvý dosáhl 18. roku věku a byla odůvodněná obava, že bude negativně působit na ostatní mladistvé, vykonal trest nebo jeho zbytek v trestním ústavu, soudní věznicí nebo pracovním útvaru mezi dospělými odsouzenými. Tento postup neměl být uplatňován v případě vojenských osob v činné službě. V případě potřeby mohl soud nařídít mladistvému ochrannou výchovu, vykonávanou ve výchovném ústavu nebo v léčebném ústavu ze zdravotních důvodů, nejdéle však do 18. roku věku. V mimořádných případech mohl být pobyt prodloužen do 20. roku věku. Nedospělým pachatelům ve věku 12 - 15 let, kteří se dopustili trestného činu, za který byl stanoven trest smrti nebo odnětí svobody na doživotí, mohl poručenský (opatrovnický) soud nařídít ochrannou výchovu. Stejně tak mohl učinit k zajištění řádné výchovy osoby mladší než 15 let, která se dopustila činu jinak trestného. V případě vojenské osoby byla ochranná výchova jako alternativa trestu zákonem vyloučena.¹¹

Nový trestní zákon č. 140/1961 Sb. nepřekročil zásadnějším způsobem předchozí legislativní úpravu ukládání a výkonu trestů u

---

¹¹ Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, §§ 56-62, 71-73.

mladistvých pachatelů. Zákon obdobně stanoví vyloučení trestní odpovědnosti osob ve věku 15 - 18 let, ale s podmínkou, že čin jinak trestný vykazuje nízký stupeň nebezpečnosti pro společnost. Účelem trestu u mladistvých zůstává především výchova „v řádného pracujícího člověka“. K upuštění od potrestání může soud opět přistoupit, pokud má za to, že uložení ochranné výchovy lépe zajistí nápravu mladistvého než trest, nebo pokud společenská organizace nabídla záruku nebo vyhověla žádosti soudu o součinnost při vytváření podmínek k nápravě mladistvého. Z druhů trestů mohl soud uložit pouze trest odnětí svobody a propadnutí věci a v případě výdělečně činného mladistvého též nápravné opatření nebo peněžitý trest. Zákonné trestní sazby odnětí svobody zůstaly sníženy na polovinu, nejvýše v rozmezí 1 - 5 let odnětí svobody. V případě, že mladistvý spáchal čin, za který zákon dovoľoval uložení trestu smrti, čin mimořádně společensky nebezpečný, spáchaný zavrženíhodným způsobem a ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky s těžko napravitelným následkem, mohl soud uložit trest odnětí svobody na 5 až 10 let. Ve stejném rozmezí mohl soud uložit trest odnětí svobody mladistvému, jestliže by jako voják za branné pohotovosti státu nebo za bojové situace spáchal trestný čin, za který zákon dovoľuje uložení trestu smrti, nebo pokud by soud shledal, že vzhledem k následkům trestného činu by nepostačoval nižší trest. Při podmíněném odsouzení mohl soud stanovit zkušební dobu na 1 - 3 léta.

Trest odnětí svobody se měl vykonávat v nápravně výchovném ústavu pro mladistvé, přičemž soud mohl rozhodnout, že v tomto ústavu vykoná trest i osoba, která již překročila 18. rok věku, pokud tomu nebránila délka trestu, nebo stupeň a povaha jejího narušení. Vedle trestu mohl soud uložit i ochrannou výchovu mladistvého, pokud nebylo o jeho výchovu náležitě postaráno, dosavadní výchova byla zanedbávána, nebo jestliže to vyžadovalo prostředí, v němž mladistvý žil. Toto opatření opět nebylo možno uložit vojákovi. Ochranná výchova měla být vykonávána ve zvláštních výchovných zařízeních, popř. v léčebném ústavu z důvodu zdravotního stavu mladistvého (chovance). Při výkonu ochranné výchovy byl kladen důraz na řádné vedení a zabezpečení přípravy chovance na jeho budoucí povolání. Trvání ochranné výchovy bylo určeno splněním jejího účelu, nejdéle však do dovršení 18. roku nebo 19. roku chovance, jestliže to prodloužil soud. Při zjištění, že převýchova mladistvého výrazně pokročila, mohl jej soud podmíněně umístit mimo výchovné zařízení. Své rozhodnutí mohl změnit a nařídít pokračování v ochranné výchově ve výchovném zařízení nesplnil-li mladistvý očekávání, že se bude řádně chovat a pracovat. Zákon nadále umožňoval soudní nařízení ochranné výchovy u osob ve věku 12 - 15 let, které se dopustily závažných činů,

jinak trestných a zejména činů, za které zákon dovoľoval uložení trestu smrti.¹²

Trestně právní úprava k řešení delikvence nedospělých a mladistvých se v průběhu 70. a 80. let minulého století ukázala jako málo účinná. V roce 1970 bylo stíháno pro trestný čin, přestupek či provinění celkem 7.627 mladistvých, z toho 640 (8,39%) dívek. Na prvním místě se vyskytovaly trestné činy hrubě narušující občanské soužití podle hl. V. tr. zák. (1.632 tr. č.), na druhém místě trestné činy hospodářské podle hl. II. tr. zák. (1.577 tr. č.) a na třetím místě trestné činy proti životu a zdraví podle hl. VII. tr. zák. (1.377 tr. č.). Nejčastěji se mladiství dopouštěli trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 tr. zák. (1.321 tr. č.) dále trestného činu krádeže podle § 247 tr. zák. (764 tr. č.) a trestného činu ublížení na zdraví podle §§ 221 a 222 tr. zák. (683 tr. č.). Pod vlivem alkoholu spáchali celkem 1.630 trestných činů, přestupků či provinění.¹³

V roce 1980 bylo stíháno pro trestný čin nebo přečin celkem 7.698 mladistvých, z toho 1.369 (17,78%) dívek. Na prvním místě se opět vyskytovaly trestné činy hrubě narušující občanské soužití podle hl. V. tr. zák. (1.312 tr. č.) i když v nižším počtu (- 320 tr. č.) než v roce 1970. Na druhém místě se objevil výskyt trestných činů proti lidské důstojnosti podle hl. VIII. tr. zák. (748 tr. č.) a na třetím místě trestné činy proti majetku podle hl. IX. tr. zák. (687 tr. č.). Nejčastěji se mladiství dopouštěli trestného činu neoprávněného užívání cizího motorového vozidla podle § 209a tr. zák. (619 tr. č.), trestného činu krádeže podle § 247 tr. zák. (611 tr. č.) i když v menším rozsahu (-153 tr. č.) než v roce 1970 a též trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 tr. zák. (503 tr. č.) avšak výrazně v menším rozsahu (-818 tr. č.) než v roce 1970. Pod vlivem alkoholu mladiství spáchali celkem 1.046 trestných činů nebo přečinů.¹⁴

Z uvedeného vyplývá, že trestní politika státu v letech 1970 - 1980 se zaměřila též u mladistvých především na výskyt trestných činů proti majetku v socialistickém vlastnictví a přijatá opatření se projevila i ve snížení počtu těchto trestných činů, páchaných mladistvými. Nereagovala však účinně na výskyt trestných činů hrubě narušujících občanské soužití, což se projevilo i v nárůstu trestných činů proti lidské důstojnosti. Rovněž ochrana osobního vlastnictví občanů před mladistvými a nedospělými pachateli se ukázala nedostatečně účinná. Zastaralá trestní legislativa nedokázala řešit specifická bezpečnostní rizika u mládeže spojená s recidivou v páchání některých trestných činů, zejména pod vlivem

¹² Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, §§ 74--86

¹³ Statistická ročenka kriminality. Generální prokuratura ČSSR, Praha 1971, s. 160-163.

¹⁴ Statistická ročenka kriminality. Generální prokuratura ČSSR, Praha 1981, s. 200-203.

alkoholu, s výskytem skupinové trestné činnosti, nárůstem podílu dívek a propojováním kriminality mládeže s kriminalitou dospělých.¹⁵ Tento nepříznivý vývoj vzbudil pozornost politiků i odborníků v oblasti výchovy, vzdělávání a sociální práce, ale nový a komplexní přístup k trestání a realizaci ochranných opatření u mládeže se nepromítl do přijetí specifické legislativy. Zastaralý způsob rozhodování soudů ve věci mladistvých a nedospělých pachatelů alespoň částečně kompenzovaly některé pozitivní změny ve výkonu trestu odnětí svobody v nápravně výchovných ústavech pro mladistvé a výkonu ochranné výchovy v rámci speciálního školství.

2. Výkon trestu a ochranné výchovy

Do 16. století, tak jako v celé Evropě i na našem území byl uplatňován asociální vězeňský systém, založený na společném věznění delikventů bez ohledu na jejich pohlaví, věk, charakter spáchané trestné činnosti a zdravotní stav fyzický i duševní. V důsledku tohoto systému docházelo mezi vězněnými osobami navzájem k nákaze z hlediska kriminálního, mravního i zdravotního. U žen navíc často docházelo k těhotenství v průběhu věznění. První pokusy o oddělení dětí a mládeže od dospělých delikventů se uskutečnily v Holandsku (Amsterdam, 1596) a Itálii (Řím, 1703), kde byly zřízeny první ústavy pro mladistvé vězně. Těchto příkladů následovaly další země včetně Českého království, kde byli postupně oddělováni mladiství a ženy od dospělých mužů. Tyto snahy završilo v první polovině 19. století přijetí švýcarského klasifikačního systému (Ženeva, 1833), který odděloval vězněné osoby nejen podle pohlaví a věku, ale i stupně kriminálního narušení. Uvěznění byli dále tříděni podle úrovně vzdělání, pracovních schopností, mravního a zdravotního stavu a stupně dosažené nápravy. Systém zároveň umožňoval diferencované zacházení s jednotlivými kategoriemi vězňů ve čtyřech nápravných režimech s odstupňovanou přísností. Na území rakouské habsburské monarchie, jejíž součástí byly i Čechy, Morava a Slezsko, bylo uzákoněno oddělování vězňů podle pohlaví a věku v roce 1803. Tato zásada však z nejrůznějších důvodů nebyla na celém území monarchie důsledně respektována až do roku 1842. Teprve v tomto roce bylo m.j. přísně stanoveno „úplné odloučení trestanců mladších 18 let od ostatních ve dne i v noci“ a rovněž „úplné oddělení zkažených trestanců od nezkažených“.¹⁶

¹⁵ Kyr, A.: Některé sociální aspekty delikventního chování u dětí. In: časopis Universitas č. 5/1973, s. 12-18.

¹⁶ Leitmaier, V.: Příručka pro vězeňské úředníky a kandidáty na službu v trestních ústavech. Vídeň 1890, s. 2-3, 13-15, 41-42.

V Čechách vzniklo oddělení pro mladistvé trestance již v roce 1822 v zemské tzv. Svatováclavské trestnici v Praze. Do tohoto oddělení byli umísťováni mladiství k trestu vězení delšímu než 1 rok a zůstávali zde nejdéle do 24. roku věku. Součástí trestnice byl i Zemský polepšovací ústav, který byl zřízen v roce 1833. Umísťování chlapci a dívky byli nazýváni „*korrigendy*“. Mladiství trestanci i korrigendi byli rozdělováni do 3 disciplinárních tříd, kterými postupně museli všichni projít. Způsob třídění a diferencovaného zacházení v jednotlivých disciplinárních třídách již vycházel ze zásad progresivního vězeňského systému, rozvíjeného zejména v Anglii a Irsku ve druhé polovině 19. století. Zasluhou vězeňského kaplana Františka Josefa Řezáče, vynikajícího a zaníceného pedagoga, byla v roce 1853 prosazena povinná školní výuka u mladistvých trestanců i korrigendů, která doplnila výchovný systém založený na mravní výchově a přiměřené pracovní činnosti. Cílem výchovného působení, na kterém se podíleli duchovní a úřední osoby bylo přesvědčit vychovávané o neodvratitelnosti zaslouženého trestu za spáchané nepravosti.

Ve čtyřicátých letech 19. století se objevil zvýšený společenský zájem o péči, týkající se propuštěných trestanců a zvláště mladistvých. V této souvislosti byl v roce 1836 založen a v roce 1838 úředně schválen Spolek pro blaho propuštěných káránců (dále jen Spolek), který se věnoval výhradně mladistvým. Již v roce 1842 zřídil Spolek učňovský útulek v Praze na Klárově, kde byli chovanci ubytováni a vzděláváni a odtud docházeli ke svým mistrům do učení. Jejich vychovatelem se stal bývalý vězeňský dozorce. K obdobnému účelu vznikla v roce 1904 Soukromá obecná škola s právem veřejnosti „U Dobrého Pastýře“, kde byli chovanci přijímáni na základě dobrovolnosti do 14 let věku. Pobyt mladistvých v zařízení Spolku vykazoval 54% účinnost.¹⁷

V roce 1856 byly mladistvé trestanky a všichni korrigendi přemístěni ze Svatováclavské trestnice do Hradčanské polepšovny v Praze, spojené s donucovací pracovní. Zde působily Milosrdné sestry Kongregace sv. Karla Boromejského na základě nařízení ministra vnitra ze dne 4.7.1860, vydaného podle císařského zmocnění a v dohodě s ministrem spravedlnosti, kde bylo m.j. stanoveno, že „*ženské trestní polepšovací ústavy, jakož i mužské ústavy podobného druhu byly svěřeny péči zbožných sester ...*“.¹⁸ Z Hradčanské polepšovny byly mladistvé trestankyně společně s korrigendkami přemístěny do Zemské ženské trestnice v Řepích u Prahy v roce 1865, kde byly opět v péči Milosrdných sester Kongregace sv. Karla Boromejského. V roce 1889 zanikla Svatováclavská trestnice a všichni trestanci včetně mladistvých byli

---

¹⁷ Uhlík, J.: Historický vývoj ústavů pro mladistvé provinilce na území ČR. In: časopis České vězeňství č.3/1996, s. 30-31.

¹⁸ Leitmaier, V.: Příručka pro vězeňské úředníky a kandidáty na službu v trestních ústavech. Vídeň 1890, s. 48.

přemístění do nově vybudované C. k. mužské trestnice v Praze na Pankráci.

Zcela zvláštním zařízením byla městská věznice pražského magistrátu tzv. Fišpanka, která byla zřízena v roce 1862 z bývalé manufaktury. Pražské policejní ředitelství v ní shromažďovalo opuštěné děti, nalezené po dosažení věku 6 let, ale i mravnostně ohrožené a narušené děti i mladistvé propuštěnce z věznic a výchovných ústavů. Zde nemohly být z technických důvodů zcela oddělovány od dospělých a zařízení mělo funkci spíše humanitární, než vězeňskou. Kromě již zmíněného soukromého Spolku, který působil v rámci vychovatelný „U Dobrého Pastýře“ pečovala o narušenou mládež i Pražská výchovna v Libni, Okresní vychovatelná na Královských Vinohradech a další soukromé ústavy pro zanedbané chlapce a dívky. Preventivní výchovnou činnost zajišťoval i řeholní řád Salesiánů, náboženská společnost Milíčův dům a též zařízení Armády spásy „Domovina“ v pražské Krči.

K umístění mladistvých do polepšoven v souladu se zákony č. 89 a 90 ř. z. z roku 1885 byla zřízena Královská česká zemská polepšovna a donucovací pracovna v Kostomlatech u Teplic v roce 1887 jako pobočka pražské zemské trestnice, dále polepšovna v Opatovicích nad Labem v roce 1890 a později v Králíkách na Moravě. Do Opatovic byli v roce 1892 umístěni i chovanci z Kostomlat, kam byly dále zařazovány jen chovanky, o které pečovaly Milosrdné sestry Kongregace sv. Karla Boromejského. V roce 1901 byla založena v Brně zemská polepšovna pro nedospělé tzv. Ochránovna císaře Františka Josefa I.¹⁹

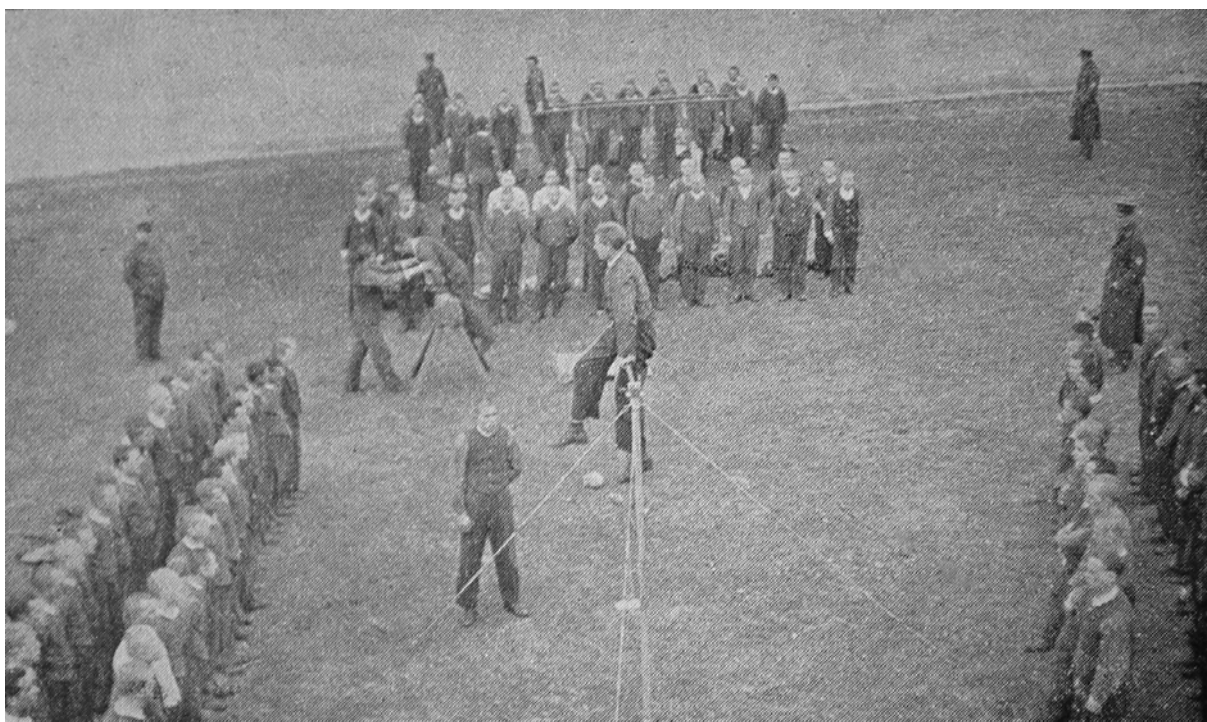
Po vzniku Československé republiky v roce 1918 byli mladiství pachatelé trestných činů umístěni k výkonu trestu jednak do samostatných oddělení věznic krajských a okresních soudů, jednak do Polepšovacieho a trestního ústavu v Mikulově nebo do justičního oddělení Komenského ústavu v Košicích. Do ústavů byli přijímáni mladiství ve věku do 20 let s trestem vězení nad 6 měsíců. Mladistvé ženy vykonávaly trest ve zvláštním oddělení pro mladistvé trestanky v Ženské trestnici v Řepích u Prahy.

Polepšovacie a trestní ústav v Mikulově byl zřízen v roce 1925 a k 31.12.1928 zde bylo umístěno celkem 99 chovanců, z nichž bylo odsouzeno: 51 chovanců pro loupež, krádež, podvod nebo zpronevěru, 17 chovanců za zhářství, 10 chovanců za vraždu nebo pokus vraždy, 9 chovanců za smilstvo a zprznění, 7 chovanců za zabití, 3 chovanci pro těžké ublížení na těle a po 1 chovanci za veřejné násilí a zločin proti státu. Chovanci byli rozděleni do dvou oddělení (A, B) podle chování, přičemž do oddělení B byli zpravidla zařazováni ti, kteří byli častěji disciplinárně

---

¹⁹ Uhlík, J.: Historický vývoj ústavů pro mladistvé provinilce na území ČR. In: časopis České vězeňství č.3/1996, s. 31.

trestání. Chovanci byli vzděláváni v ústavní škole, která poskytovala jednak vzdělání obecně hospodářské, jednak tzv. pokračovací, které bylo zákonným doplňkem výuky v řemesle. Za tímto účelem působili v ústavu 2 smluvní učitelé. K zaměstnávání sloužily dílny (truhlářská, krejčovská, obuvnická, zámečnická a knihařská), vedené kvalifikovanými mistry. Zde se mohli chovanci i vyučit ve zvoleném řemesle. Další možnosti k zaměstnávání poskytovala zavedená výroba hraček, domácí a hospodářské práce. Vedle školního vyučování se chovanci zúčastňovali nedělních a svátečních přednášek, na kterých se podílel též duchovní správce a smluvní lékař. S chovanci byla prováděna tělesná cvičení včetně cvičení na náradí. Ve volném čase se mohli věnovat četbě knih z náležitě vybavené ústavní knihovny, povoleným hrám, psaní úkolů nebo korespondence, a to za dozoru úředníka ústavu. Bezpečnost ústavu zajišťovali dozorcí vězeňské stráže.²⁰

Z činnosti Polepšovacieho a trestního ústavu v Mikulově (1928)

Zvláštní oddělení pro mladistvé trestanky v Ženské trestnici v Řepích u Prahy vzniklo již v roce 1865. K 31. 12. 1928 zde vykonávalo trest 12 mladistvých žen, které se pravidelně zúčastňovaly školního vyučování, nedělních a svátečních přednášek, bohoslužeb, náboženských cvičení a tělovýchovy. Na jejich zajišťování se podílela učitelka – představená Milosrdných sester Kongregace sv. Karla Boromejského, smluvní lékařka a duchovní správci římskokatolické a protestantské církve. Mladistvé

²⁰ Vězeňství v Československé republice. Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1930, s. 40-44.

trestanky mohly být zaměstnávány domácími pracemi, v ústavním hospodářství, ústavních zahradách a dílnách, kde se zabývaly hlavně šitím prádla a šatstva, síťováním, vyšíváním, zhotovováním krajek a jiných ozdob. Trestníci řídil úředník vězeňské správní služby spolu s představenou řádových sester, které vykonávaly vnitřní službu. Vnější střežení zajišťovali dozorcí vězeňské stráže.²¹

Státní polepšovna Komenského ústavu v Košicích, která vznikla již v roce 1903 byla určena k polepšovací výchově chlapců ve věku 10 - 18 let. Do justičního oddělení byli zařazováni chovanci odsouzení k polepšovací výchově a do sociálního oddělení chovanci mravně ohrožení nebo narušení. Výchovné působení bylo organizováno ve družinách po 20 - 24 chovancích. K 31. 12. 1928 se nacházelo v justičním oddělení celkem 152 chovanců, z nichž 129 chovanců bylo odsouzeno za majetkové delikty a 149 chovanců nebylo vyučeno. Ke stejnému datu se nacházelo v sociálním oddělení celkem 202 chovanců, z nichž 126 chovanců pocházelo z neúplných rodin, popř. byli úplně osiřelí a 198 chovanců nebylo vyučeno. Ústavní škola zahrnovala jednotřídní obecnou školu, oddělení analfabetů, přípravnou školu a pokračovací živnostenskou školu a její činnost zajišťovalo 6 učitelů. Kromě toho mohli chovanci navštěvovat mimo ústav měšťanskou školu a odborné školy. V mimoškolní výchově byly využívány přednášky, promítání filmů a ústavní knihovna. Hudební cvičení bylo prováděno třikrát týdně a tělesná cvičení dvakrát týdně. V letní době byly pořádány tělocvičné hry. K zaměstnávání a odborné přípravě chovanců byla vybudována celá řada dílen (krejčovská, truhlářská, obuvnická, zámečnická, knihařská, malířská, čalounická, kovářská, brašnářská, soustružnická, košíkářská, řemenářská, kolářská a montéřská), které byly vedeny kvalifikovanými mistry. Chovanci byli zaměstnáváni též na ústavním statku a v ústavní zahradě a mohli se vyučit i v oboru zahradnictví. V roce 1928 se ze 170 sledovaných propuštěných chovanců osvědčilo 124 (72,94%).²²

Mladistvé osoby do 18 let mohly být umístovány i do zvláštních polepšoven (vychovatelen), a to na návrh zákonného zástupce a se svolením opatrovnického (poručenského) soudu. Důvodem nebylo spáchání trestného činu, ale potřeba nápravy mladistvého v ústavním zařízení. K takovému účelu byly zřízeny vychovatelny v Králíkách, Opatovicích, Kostomlatech a na dalších místech.

---

²¹ Tamtéž, s. 35-39.

²² Tamtéž, s. 45-49.

Komenského ústav v Košicích (1928)

Zemská vychovatelná v Králíkách na Moravě byla zřízena pro chlapce ve věku od 7 do 14 let a k 30. 4. 1930 se zde nacházelo celkem 119 chovanců. Těžiště jejich převýchovy spočívalo ve školní a pracovní výchově, zaměřené na získávání praktických dovedností v dílnách (krejčovské, obuvnické, knihařské, řezbářské a modelářské) a zahradnictví. Na výchově se podílelo 5 učitelů, duchovní správce a dozorcí.

Zemská vychovatelná v Opatovicích nad Labem byla určena pro chlapce ve věku od 14 do 18 let a k 1. 5. 1930 se zde nacházelo celkem 212 chovanců. Ústav sloužil k výuce chovanců v řemeslu a za tímto účelem byl vybaven dílnami (zámečnickou, knihařskou, truhlářskou, košíkářskou, kartáčnickou, natěračskou, krejčovskou, obuvnickou a strojnickou) a měl své zahradnictví a hospodářství. Jednotlivá pracoviště byla pod vedením

kvalifikovaných mistrů a teoretickou výuku chovanců zajišťovali 3 učitelé v ústavní trojtřídní pokračovací škole. Chovanci byli roztrženi podle stupně mravního narušení a inteligence a v každé skupině byla výchova speciálně zaměřena. V ústavu působila psychotechnická poradna pro volbu povolání, kde byli přijatí chovanci pozorováni se zřetelem na schopnosti a zájem o určité povolání.

Zemská vychovatelna v Kostomlatech pod Milešovkou byla zřízena pro dívky ve věku od 7 do 18 let a k 1. 5. 1930 se zde nacházelo celkem 103 chovank. V ústavu byla obecná škola, ve které byly chovanky ve věku do 14 let odděleny od starších chovank. Tyto byly vyučovány i v různých domácích a hospodářských pracích.

V bývalé moravskoslezské zemi byla zřízena Zemská chlapecká vychovatelna v Uherském Hradišti (164 chovanců k 31. 10. 1929), Zemská dívčí vychovatelna v Boskovicích (59 chovank k 31. 10. 1929), Zemská dívčí vychovatelna v Mohelnici (77 chovank k 31. 10. 1929), Zemská vychovatelna v Albrechticích (37 chovanců k 31. 10. 1929), Zemská polepšovna v Novém Jičíně (182 chovanců k 31.10.1929) a další menší ústavy.²³

Ještě před rozpadem Československé republiky a zřízení Protektorátu Čechy a Morava pod nadvládou nacistického Německa v roce 1939 byli přemístěni mladiství muži z Mikulova do Valdic u Jičína, kde vznikl Ústav pro mladistvé provinilce a choré vězně. K 5. 10. 1941 se zde nacházelo celkem 122 mladistvých a tento stav se do roku 1945 zvýšil na 180 mladistvých. V průběhu druhé světové války strádali mladiství provinilci i nemocní trestanci. Nedostatek potravin, oděvů, obuvi a hygienických prostředků se projevil nárůstem počtu práce neschopných a nemocných, umístěných v ústavní nemocnici. Většina ústavních dílen byla zavřena v důsledku narůstající potřeby zemědělských prací mimo ústav. Nejistota a nedostatek dozorců, související s jejich suspendováním a zatýkáním za odbojovou činnost, měla vliv na úpadek kázně mladistvých.²⁴

Po zániku Protektorátu Čechy a Morava a obnovení Československé republiky v roce 1945 setrvali mladiství muži v ústavu ve Valdicích, který měl charakter polepšovny. Obdobné zařízení pro mladistvé ženy bylo zřízeno jako zvláštní oddělení v krajské soudní věznicí v Hradci Králové, kde však nebyly zcela odděleny od dospělých žen. Pro mladistvé muže i ženy sloužily též další zvláštní oddělení ve věznicích krajských soudů.²⁵

---

²³ Tamtéž, s. 51-55.

²⁴ Kýr, A., Kafková, A.: Historie věznic (1987-2007). In: Kartouza ve Valdicích – uzamčený svět. Jičín 2007, s. 21-22.

²⁵ Uhlík, J.: Historický vývoj ústavů pro mladistvé provinilce na území ČR. In: časopis České vězeňství č. 3/1996, s. 32.

Ústav pro mladistvé chovance a provinilce v Zámrsku (1949)

V roce 1947 byli mladiství chovanci přemístěni z Valdic do Zámrsku, kde vznikl nový ústav pro mladistvé chovance a provinilce. V roce 1948 byl ústav dočasně zrušen a mladiství přemístěni do Komenského ústavu v Košicích, odkud byli v roce 1949 opět přemístěni do obnoveného ústavu v Zámrsku. Mladiství zde byli umisťováni do dvou zvláštních oddělení, a to výchovny a polepšovny. V oddělení výchovny byla vykonávána ústavní ochranná výchova, nařízená soudy mládeže v zemi české a moravskoslezské. Dále se zde vykonávaly tresty zavření do 6 měsíců, uložené soudy mládeže v zemi české a moravskoslezské, a to za podmínek

uvedených v § 13, odst. 1 zákona č. 48/1931 Sb. V roce 1949 se zde nacházelo 45 chovanců. V oddělení polepšovny byly vykonávány tresty zavření nad 6 měsíců, uložené soudy mládeže v zemi české a moravskoslezské. V roce 1949 se zde nacházelo 103 provinilců. Z celkového počtu 148 chovanců a provinilců bylo do ústavu umístěno 68 mladistvých za provinění podle zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, tedy z politických důvodů. Další početnou skupinou bylo 51 mladistvých, kteří spáchali krádež. Ostatní byli v ústavu z následujících důvodů: 6 chovanců za loupež, 5 chovanců za násilné smilstvo, 4 chovanci za vraždu, 3 chovanci za vloupání, 3 chovanci za loupežné přepadení, 2 chovanci za provinění podle retribučního zákona a jednotliví chovanci (6 osob) za žhářství, loupežné zabití, nedokonanou vraždu, pokus loupežné vraždy, veřejné násilí a vyhýbání se práci.²⁶

Až do roku 1949 byl účel soudního trestu obecně spatřován v polepšení trestance se zřetelem na dosažení mravní odpovědnosti. Na mravní výchově a vzdělávání v trestních ústavech pro dospělé i mladistvé se podíleli duchovní správci a učitelé, kteří byli v roce 1949 nahrazeni tzv. osvětovými důstojníky a instruktory ze stranických (KSČ), společenských (ČSM, ROH) a hospodářských organizací (národních podniků a státních statků). Účel trestu byl spatřován v nápravě trestance se zřetelem na jeho začlenění do „*společnosti pracujících*“ a za hlavní metodu zacházení byla považována stimulace k maximálnímu pracovnímu výkonu. Tohoto cíle bylo dosahováno různými formami politického působení (politickou indoktrinací), zvýhodňováním a odměňováním (pozitivní stimulací) a znevýhodňováním a trestáním (negativní stimulací), a to v rámci jednotlivých skupin ústavní vnitřní diferenciací. Převýchova mladistvých v Zámrsku byla uskutečňována především ideovým školením, které prováděli lektoři okresního sekretariátu KSČ, dále pracovní činností spojenou s pracovním soutěžením a odborným vzděláváním za účasti zaměstnanců příslušných národních podniků. Učební poměr byl nadále zajišťován v oborech: zámečnický, truhlářský, instalatérský, čalounický, obuvnický a zahradnický. Mladiství byli zařazováni do pracovní činnosti i mimo ústav a v odloučených pracovních oddílech (např. v Chocni a Košumberku). V roce 1950 byla zřízena v Žacléři pobočka ústavu pro 70 chovanců, kteří zde byli zařazeni jako horničtí učni. Vedle pracovní výchovy byl kladen důraz na uplatňování forem vojenské kázně s částečným vojenským výcvikem, dále na využívání četby povolených knih, novin a časopisů, promítání filmů a účasti v zájmových kroužcích (hudebním, divadelním, recitačním, pěveckém a jazykovém-ruštině). Nedělní odpoledne byla vyplněna sportem (lehká atletika, kopaná, odbíjená, házená, hokej, stolní tenis, různé hry a

---

²⁶ Šípal, J.: Od věcejška k dnešku 1948-1965. Historie československého vězeňství. In: Zpravodaj SNV ČSR č. 4/1976, s. 25 a č. 5/1976, s. 14.

pochodová cvičení). Jednou týdně byly pořádány kulturní a zábavné večírky. Kulturní soubory mladistvých vystupovaly i mimo ústav. Účast na uvedených akcích byla mladistvým povolována se zřetelem na jejich zařazení do příslušného oddělení, charakter provinění a chování. Činnost v ústavu zajišťovalo 18 příslušníků Sboru vězeňské stráže, 2 občanští pracovníci a samospráva z řad mladistvých, schválená velitelstvím ústavu.²⁷

Ústav pro mladistvé ženy ve Lnářích (1950)

V roce 1950 bylo zrušeno zvláštní oddělení v Krajské soudní věznici v Hradci Králové a mladistvé ženy byly přemístěny do nově zřízeného ústavu ve Lnářích v okrese Blatná. K 31.12.1950 zde bylo soustředěno 24 chovank včetně 4 chovank v ochranné výchově. Výchovné působení bylo založeno na stejných principech jako v Zámrsku, ale bylo vykonáváno za méně příznivých materiálních a technických podmínek. Chovanky se zúčastňovaly politických přednášek a promítání filmů, četly knihy z ústavní knihovny a podílely se na činnosti zájmových kroužků (pěveckého, recitačního a divadelního) a byly zapojeny v socialistickém soutěžení. Tyto aktivity pomáhala organizovat schválená ústavní samospráva v součinnosti

²⁷ Vězeňství v roce 1950. Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1951, s. 55-59.

s okresním výborem ČSM. V rámci pracovní činnosti byly chovanky zařazovány na úklidové práce v ústavu, práce v ústavní zahradě a na státním statku při sklizni brambor a řepy. V zimních měsících bylo zaměstnávání omezeno v důsledku nedostatečného vybavení dílen.²⁸ V roce 1952 byl ústav ve Lnářích zrušen a chovanky byly přemístěny do Zámrsku, kde pro ně bylo zřízeno zvláštní oddělení. K ochranné výchově dívek opět začal sloužit ústav v Kostomlatech.

.Již v roce 1951 vydal ministr spravedlnosti Vězeňský řád, kterým byl zaveden do výkonu soudních trestů tzv. třídní princip, znevýhodňující vězně s jiným než dělnicko rolnickým původem. Zároveň stanovil opatření ke zpřísnění podmínek věznění politické opozice, nazývané třídními nepřáteli. Tímto výnosem byly zrušeny dosavadní domácí řády, které upravovaly podmínky v trestních ústavech pro dospělé i mladistvé vězně. Zpřísnující opatření se týkala i mladistvých, neboť jak již bylo uvedeno, v roce 1949 bylo v Zámrsku umístěno z politických důvodů 68 (66,01 %) provinilců z celkového počtu 103 provinilců. Další legislativní úpravy výkonu trestu odnětí svobody v působnosti ministerstva vnitra v letech 1953 - 1955 tzv. třídní přístup ještě více prohloubily. Tento trend byl výsledkem cílevědomého a systematického přejímání sovětských zkušeností (sovětizace) v československém vězeňství pod vedením sovětského poradce Ponomarenka, který od roku 1953 působil na tehdejší Správě nápravných zařízení MV Praze, kde pod jeho vedením byly přepracovány právní předpisy pro výkon vazby a trestu odnětí svobody.²⁹

Koncem roku 1959 byl zrušen ústav v Zámrsku a odsouzení mladiství muži byli přemístěni do nápravně pracovního tábora (NPT) v Libkovicích na severu Čech, kde jim byla vyčleněna samostatná část objektu. Pracovně byli začleněni do stavebnictví a hornictví. Teprve po zrušení NPT pro dospělé odsouzené muže mohly být vytvářeny příznivější podmínky pro výchovu, vzdělávání a zaměstnávání mladistvých. Odsouzené mladistvé ženy, jejichž počet byl velmi nízký byly ze Zámrsku přemístěny do samostatného oddělení v NPT pro odsouzené ženy v Pardubicích. V průběhu 60. let se stabilizoval systém dětských výchovných ústavů a ústavů mládeže k výkonu ochranné výchovy nedospělých a mladistvých, nařizované soudy v opatrovnickém řízení na návrh orgánů péče o dítě příslušných okresních národních výborů. Nedospělí chlapci a dívky do 15 let nastupovali do dětského domova třídícího, později nazývaného dětský diagnostický ústav v Praze a Brně, kde bylo prováděno lékařské a psychologické vyšetření, sociální anamnéza a pedagogické pozorování. Na

---

²⁸ Tamtéž, s. 62-63.

²⁹ Vězeňský řád. Výnos ministra spravedlnosti ze dne 2.7.1951. Řád nápravných zařízení MNB z 1.4.1953. Řád pro vězňice MV ČSR ze dne 2.5.1954. Řád pro nápravně pracovní tábory MV ČSR ze dne 6.1.1955. Karlíček, J. a kol.: Věrní straně a lidu. SSNV ČSR, Praha 1980, s.82.

jejich základě pak bylo rozhodnuto o zařazení nedospělého do jednoho ze tří typů dětských výchovných ústavů, odstupňovaných podle míry mravního narušení (od dlouhodobého záškoláctví a útěků od rodiny k projevům dětské delikvence – tzv. prekriminality). Mladiství ve věku 15 - 18 let byli zařazováni k výkonu ochranné výchovy do otevřených nebo uzavřených domovů mládeže, a to podle pohlaví a v závislosti na stupni jejich nezvladatelnosti v rodině a škole a rozsahu kriminálních zkušeností. Síť dětských výchovných ústavů a výchovných ústavů pro mládež byla na území Čech a Moravy vytvářena s využitím předchozích obdobných zařízení.

V roce 1961 byl vydán řád výkonu trestu odnětí svobody pro mladistvé, který nově upravil podmínky výkonu trestu. Nápravně výchovná činnost měla být organizována k úspěšnému splnění účelu výkonu trestu „*při plném respektování vývojových zvláštností mladistvých*“. Za hlavní prostředky nápravně výchovné činnosti byl považován ústavní režim, pracovní výchova, politicko výchovná činnost a školní výchova. Do ústavů pro mladistvé v Libkovicích a Pardubicích byli umisťováni mladiství odsouzení s uloženým trestem odnětí svobody nad 1 měsíc. Ostatní vykonávali trest ve věznicích, do kterých nastupovali podle místa trvalého bydliště. V průběhu roku 1964 byly zřízeny ústavy v Litoměřicích a Brně, kam byli zařazováni mladiství s delšími tresty a více kriminálně narušení. Později byla tato kategorie mladistvých mužů soustředěna do Opavy.³⁰

Zásadní změny v úpravě výkonu trestu odnětí svobody nastaly po vydání zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, který do značné míry vycházel ze Standardních minimálních pravidel OSN pro zacházení s vězni, vydaných v roce 1957. Účel výkonu trestu byl ještě definován v pojetí socialistické výchovy s cílem vychovat odsouzeného v „*rádného pracujícího člověka*“, ale u mladistvých zdůrazňoval též „*rádné pedagogické vedení*“. K naplňování účelu zákona byly do nápravně výchovné činnosti zapojováni nejenom vychovatelé, učitelé a mistři odborného výcviku, ale též speciální pedagogové, psychologové a sociální pracovníci. Zákon obecně umožňoval i zřizování ústavních poradních sborů, složených z externích odborníků. K rozvíjení odborného zacházení s odsouzenými významně přispělo zřízení Výzkumného ústavu penologického SNV ČSR v Praze v roce 1967, který se zabýval studiem osobnosti vězněného pachatele a možnostmi nápravy u jednotlivých kategorií odsouzených včetně mladistvých a mladých dospělých do 26 let věku. Odlišnosti výkonu trestu odnětí svobody u mladistvých byly upraveny v samostatné části (hl. XII). zákona o výkonu trestu odnětí svobody. V nápravně výchovných ústavech pro mladistvé (NVÚ) mohli na základě

---

³⁰ Šípál, J.: Od včerejška k dnešku 1948-1965. Historie československého vězeňství. In: Zpravodaj SNV ČSR č. 9/1976, s. 15 a č. 10/1976, s. 15. Řád výkonu trestu odnětí svobody u mladistvých z roku 1961, čl.5.

rozhodnutí soudu vykonávat trest i mladiství, kteří již překročili 18. rok věku. V takových případech přihlížel soud zejména k dosaženému stupni nápravy a délce zbytku trestu. Jestliže mladistvý starší 18 let soustavně a závažným způsobem porušoval stanovený pořádek a kázeň, byl přemístěn do nápravně výchovného ústavu pro dospělé zpravidla do I. nápravně výchovné skupiny.³¹

V roce 1981 (k 1.1.) bylo umístěno v NVÚ Libkovic 140 mladistvých mužů, v NVÚ Opava 125 mladistvých mužů a v NVÚ Pardubice 23 mladistvých žen. Princip diferencovaného výkonu trestu u mladistvých odsouzených mužů i žen byl realizován jejich rozdělením do následujících skupin, popř. kolektivů:

1. mladiství v podstatě s normálním psychickým vývojem s převládajícími poruchami chování, vyvolanými nevhodnými vlivy sociálního prostředí,
2. mladiství, jejichž delikventní činnost spočívá převážně v projevech pubertální a adolescenční nevyrovnanosti,
3. mladiství s výraznějšími poruchami rozumových schopností,
4. mladiství, jejichž delikvence je především ovlivňována psychopatologickými poruchami,
5. mladiství s výrazným podílem alkoholismu (toxikomanie) na vzniku trestné činnosti,
6. mladiství zařazení do školského vzdělávacího střediska.

V prvních dvou skupinách měli být mladiství ovlivňováni obecnými výchovnými metodami, ve třetí skupině měly být využívány propracované a ověřené výchovně vzdělávací metody zvláštních škol, u dalších dvou skupin mělo být uplatňováno odpovídající léčebně výchovné zacházení a poslední skupinu tvořil samostatný školský kolektiv. V nápravně výchovné činnosti byl obecně kladen důraz na aplikaci zásad kolektivní výchovy při respektování individuálních odlišností, dále důraz na kázeň a pořádek, posilování pracovních dovedností, všeobecný kulturní rozvoj mladistvého a utváření podmínek pro jeho plynulý přechod do občanského života.³²

V 80. a 90. letech bylo zajišťováno doplňování všeobecného vzdělání a výuka v učebních oborech v rámci školských vzdělávacích středisek (ŠVS) jednotlivých NVÚ pro mladistvé, která byla od roku 1983 elokovanými pracovišti Středního odborného učiliště (SOU) v Praze,

---

³¹ Zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 59/1965 Sb. §§ 2, 3, 51-60.

³² Výroční zpráva o stavu vězňů k 1.1.1981 a vývojových tendencích ve složení vězňů na území ČSR v roce 1980. MS-SSNV, Praha 1981, tab.č.1. Mastej, J. a kol.: Diferencovaný výkon trestu odnětí svobody v ČSR. Praha 1988, s. 29.

Z činnosti Středního odborného učiliště v NVÚ Libkovic (1989)

zřízeného tehdejší správou Sboru nápravné výchovy (SNV) ČSR. V NVÚ Libkovic zajišťovalo ŠVS výuku v kurzu pro doplnění základní devítileté školy, kurzu doplnění učiva v rozsahu základní školy, kurzu doplnění učiva v rozsahu zvláštní školy a v dvouletém učebním oboru stavební výroba. Pedagogický personál zahrnoval: vedoucího ŠVS, 4 učitele, 2 mistry odborného výcviku a 2 vychovatele. V letech 1993 – 1990, kdy byl NVÚ zrušen prošlo výukou v ŠVS celkem 499 mladistvých. V NVÚ Opava vzniklo ŠVS až po centralizaci mladistvých mužů v Libkovicích, ke které došlo v roce 1981, ale zajišťovalo odborné vzdělávání pro mladistvé od roku 1992, kdy byl v Opavě obnoven ústav pro mladistvé. Byl zřízen tříměsíční záuční kurz dělník v elektrotechnice, další záuční kurzy: základů elektrotechniky, obsluhy počítačů, natěrač-lakýrník a dvouletý učební obor elektrotechnická výroba. Pedagogický personál zahrnoval: vedoucího ŠVS, 2 učitele, 2 mistry odborného výcviku, vychovatele a 3 externí učitele. V letech 1992 – 1998 bylo zařazeno ve všech záučních kurzech celkem 217 mladistvých, z nichž 186 získalo osvědčení a v učebním oboru celkem 86 mladistvých, z nichž 12 získalo výuční list. V NVÚ Pardubice zajišťovalo ŠVS výuku v kurzu pro doplnění základního vzdělání, kurzu pro negramotné a pologramotné a v kurzech ke zvýšení nebo získání, odborné kvalifikace, které personálně i finančně zabezpečovaly hospodářské organizace: Tesla Přelouč, Bižuterie Jablonec, Bytex, Tesla Hradec

Králové, ElektroPraga Jablonec, Tesla Pardubice, Severka Cvikov a další. Pedagogický personál zahrnoval: vedoucí ŠVS, 2 učitele, vychovatele, 4 externí učitele a externí mistrovou odborného výcviku. Nabídku ke vzdělávání využívaly především dospělé odsouzené ženy, neboť počet mladistvých žen v samostatném oddělení byl nepatrný.³³

K 1. 1. 1981 bylo ve výkonu trestu odnětí svobody **celkem 324 mladistvých, z toho 298 mužů a 26 žen a celkový podíl mladistvých činil 1,50 % z celkového stavu 21.516 odsouzených.** V letech 1981 - 1987 každoročně narůstal počet mladistvých odsouzených s výjimkou poklesu počtu v průběhu roku 1985 a kulminoval k 1. 1. 1987 celkovým počtem 555 mladistvých, který tvořilo 520 mladistvých mužů a 35 mladistvých žen. K 1. 1. 1988 celkový stav mírně poklesl na 539 mladistvých, který tvořilo 507 mladistvých mužů a 32 mladistvých žen. **K 1. 1. 1988 činil podíl mladistvých 2,14 % na celkovém počtu 25.131 odsouzených.**³⁴

Z celkového počtu 324 mladistvých, kteří byli ve výkonu trestu **ke dni 1. 1. 1981,** spáchalo **110** (107 mužů a 3 ženy) mladistvých (33,95 %) tr. čin proti svobodě a lidské důstojnosti podle hl. VIII. tr. zák., **69** (68+1) mladistvých (21,29 %) tr. čin hospodářský podle hl. II. tr. zák., **50** (38+12) mladistvých (16,43 %) tr. čin hrubě narušující občanské soužití podle hl. V. tr. zák., **44** (40+4) mladistvých (13,58 %) tr. čin proti majetku podle hl. IX. tr. zák., **25** (24+1) mladistvých (7,71 %) tr. čin proti životu a zdraví podle hl. VII. tr. zák., **12** (10+2) mladistvých (3,70 %) tr. čin proti republice podle hl. I. tr. zák., **3** (3+0) mladiství (0,92 %) tr. čin proti pořádku ve věcech veřejných podle hl. III. tr. zák. a **1** (1+0) mladistvý (0,30 %) tr. čin obecně nebezpečný podle hl. IV. tr. zákona. Zbývajících **10** (7+3) mladistvých (3,08 %) spáchalo přečiny ve smyslu zák. č. 150/1969 Sb., o přečinech.

Ke dni 1. 1. 1981 vykonávalo trest odnětí svobody celkem **68** (67 mužů a 1 žena) mladistvých za trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 tr. zák., **64** (61 + 2) mladistvých pro tr. čin loupeže podle § 234 tr. zák., **42** (38+4) mladistvých pro tr. čin krádeže podle § 247 tr. zák., **28** (14+11) mladistvých pro tr. čin příživnictví podle § 203 tr. zák., **27** (27+0) mladistvých pro tr. čin znásilnění podle § 241 tr. zák., **19** (19+0) mladistvých pro tr. čin neoprávněného užívání cizího motorového vozidla podle § 209a tr. zák.,

³³ Váňa, M.: Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby ČR, 1983- 1998. Příloha časopisu České vězeňství č. 3-4/1998, s. 17-20, 23-24, 27-32, 101-102. Střední odborné učiliště Praha 4, Táborská 988. Sborník SOU SSVN, Praha 1988, s.4-10.

³⁴ Ročenka SNV ČSR za rok 1984. MS SSVN. Praha 1985, s. 1. Ročenka SNV ČSR za rok 1987. MS SSVN. Praha 1988, s. 3

10 (10+0) mladistvých pro tr. čin opuštění republiky podle § 109 tr. zák. a dalších trestných činů s menší četností.

Po amnestii prezidenta republiky z ledna 1990 výrazně poklesl celkový počet odsouzených včetně mladistvých, ale do konce roku došlo k novým nástupům do výkonu trestu odnětí svobody. **V průběhu roku 1990 nastoupilo do výkonu trestu celkem 4.520 odsouzených, z toho 157 (156 mužů + 1 žena) mladistvých (3,47%).** Z uvedeného vyplývá, že **do konce roku 1990 podíl mladistvých na celkovém počtu odsouzených se zvýšil (+ 1,97%) ve srovnání s podílem (1,50 %) k 1. 1. 1981.** Není bez zajímavosti, že 157 mladistvých ve výkonu trestu bylo odsouzeno za **164** trestných činů proti majetku podle hl. IX. tr. zák. a **88** trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti podle hl. VIII. tr. zákona. **Nejčastěji** byly spáchány tr. činy **krádeže** podle § 247 tr. zák. (111 případů), **porušování domovní svobody** podle § 238 tr. zák. (48 případů), **neoprávněného užívání cizí věci** podle § 249 tr. zák. (40 případů), **loupeže** podle § 234 tr. zák. (39 případů) a **poškození cizí věci** podle § 257 tr. zák. (13 případů).³⁵ Přetrvávání vysokého počtu trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti podle hl. VIII. tr. zák. a výrazný nárůst trestných činů proti majetku podle hl. IX. tr. zák. lze považovat za hlavní bezpečnostní riziko u mladistvých pachatelů v 90. letech minulého století.

Vzhledem ke skutečnosti, že podíl stíhaných mladistvých za majetkové trestné činy dále narůstal a v roce 2001 dosáhl 7,3% z celkového počtu 127.856 stíhaných pachatelů, je třeba posuzovat účinnost prevence kriminality mládeže, penitenciárního zacházení a postpenitenciární pomoci mladistvým pachatelům se zřetelem na podmínky v minulosti i přítomnosti.³⁶

Závěr

Historický vývoj trestání mladých pachatelů v období od 2. pol. 16. století do 2. pol. 20. století nás poučuje, že i v těchto případech procházelo ukládání soudních trestů a jejich výkon etapami společenské pomsty, pokusů o odstrašení a ustálilo se na trestech přiměřených závažnosti trestných činů s cílem nápravy pachatele.

Na přelomu 19. a 20. století byly předpoklady k nápravě mladých pachatelů spatřovány v jejich mravní výchově, spočívající v přesvědčování o neodvratitelnosti trestu za spáchané nepravosti a pěstování mravní

³⁵ Výroční zpráva o stavu a vývojových tendencích ve složení obviněných a odsouzených na území ČR v roce 1990. ÚS SNV ČR, Praha 1991, s. 3, příloha č. 9.

³⁶ Večerka, K. a kol.: Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí. IKSP Praha 2004, s. 13.

odpovědnosti. Na tomto základě bylo v 1. pol. 20 století budováno trestní soudnictví nad mládeží, ústavní a ochranná výchova mladistvých, popř. nedospělých pachatelů. V 50. letech byl tento propracovaný, komplexní a funkční systém zrušen. Mladiství byli trestáni obecnými soudy pouze s přihlédnutím k jejich věku a popř. dalším polehčujícím okolnostem. Etické principy ústavní a ochranné výchovy byly nahrazeny ideologickými požadavky, jejichž uplatňování ve výchově mládeže bylo formální a neúčinné.

Účinnost nápravy pachatelů, zejména mladých, je závislá na rozpoznávání a ovlivňování jejich postojů ke spáchané trestné činnosti, uloženému trestu nebo nápravného či výchovného opatření a výkonu trestu nebo těchto opatření. Z toho vyplývá, že snaha o nápravu pachatele má prolínat celým trestním řízením, které zahrnuje přípravné trestní řízení, řízení před soudem a vykonávací řízení. Tak jako v 90. letech byla prosazována kontinuální sociální práce, zahajovaná již po uvalení vazby na pachatele, tak je zapotřebí prosazovat i kontinuální penitenciární výchovu, prováděnou kvalifikovanými pracovníky. Tento přístup by měl být realizován alespoň u mladistvých, u nichž se jeví efektivním a vzhledem k jejich menšímu počtu též proveditelným.

V přípravném trestním řízení, kromě zajišťování důkazních prostředků, by měl být mladistvý přesvědčován nejen o nesprávnosti svého jednání a neodvratitelnosti zaslouženého trestu, ale též o alternativách k dosažení životních cílů bez trestné činnosti. Výsledkem tohoto působení by mělo být pravdivé doznání a vyvolání pocitu viny, který má zásadní význam pro nápravu pachatele. V opačném případě dochází z jeho strany ke zpochybňování důkazů a utvrzování v přesvědčení, že se ocitl v nesnázích z důvodu své kriminální nezkušenosti a neprofesionálního provedení trestného činu.

Vědomí mravní odpovědnosti je však závislé na charakteru a struktuře uznávaných hodnot a vyskytuje se na různé úrovni spíše u pachatelů trestných činů v důsledku mimořádného selhání zábran a nahodilých okolností. K majetkovým a násilným trestným činům docházelo u mladých pachatelů již v minulosti z důvodů: materiálního nedostatku, nízkého právního vědomí, potřeby posílení sebevědomí, snahy o získání pozice v referenční skupině a snížených zábran požitím alkoholu. V každém případě by měli být ve vazbě oddělováni méně kriminálně narušení mladiství od více narušených, kteří mají zkušenosti s mařením vyšetřování a šikanou.

Soudní řízení s mladistvými musí být svěřeno pouze speciálním senátům mládeže a soudním znalcům, specializovaným na kriminalitu mládeže. V případech rozpoznání pocitu viny a upřímně projevené snahy souzeného mladistvého o odstranění nebo zmírnění následků

spáchaného trestného činu, by mělo být využíváno institutu narovnání nebo uložení odpovídajícího alternativního trestu, nápravného nebo výchovného opatření. Mladistvý by měl být přesvědčen o spravedlivém rozhodnutí soudu a přijmout uložený trest, nápravné či výchovné opatření.

Jestliže mladistvý odsouzený cítí vinu a přijal trest, lze předpokládat jeho pozitivní postoj i k výkonu trestu odnětí svobody se zřetelem na jeho účel. Účinné penitenciární působení vyžaduje cílevědomou a systematickou výchovu k mravní odpovědnosti, která musí být spojena se vzděláváním, pracovní i mimopracovní činností. Mravní výchova musí vést mladistvého k pozitivnímu přístupu k lidem (altruistické odpovědnosti), živé i neživé přírodě (ekologické odpovědnosti) a demokratickému uspořádání společnosti (demokratické odpovědnosti). Úspěšnost mravní výchovy je však závislá na příkladnosti subjektu výchovy (vychovávajících osob a výchovných institucí) a na kvalitě sociálního klimatu v příslušných sociálních strukturách (ve výchovném kolektivu, nápravném či výchovném ústavu a ve státě), což podmiňuje i úspěšnost prevence kriminality mládeže.

PhDr. Aleš Kýr

Použité prameny a literatura:

Ročenka MS ČSR. Ministerstvo spravedlnosti v prvním desetiletí republiky. Praha 1928.

Ročenka MS ČSR. Vězeňství v Československé republice. Praha 1930.

Ročenka MS ČSR. Vězeňství v roce 1950. Praha 1951.

Ročenka SNV ČSR za rok 1984. MS SSNV. Praha 1985.

Ročenka SNV ČSR za rok 1987. MS SSNV. Praha 1988.

Statistická ročenka kriminality. Generální prokuratura ČSSR, Praha 1971.

Statistická ročenka kriminality. Generální prokuratura ČSSR, Praha 1981.

Trestní statistika Republiky československé za léta 1928 – 1931. Praha 1937.

Výroční zpráva o stavu vězňů k 1.1.1981 a vývojových tendencích ve složení vězňů na území ČSR v roce 1980. MS-SSNV, Praha 1981.

Výroční zpráva o stavu a vývojových tendencích ve složení obviněných a odsouzených na území ČR v roce 1990. ÚS SNV ČR, Praha 1991.

Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117 ř. z. z roku 1852.

Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 59/1965 Sb.

Časopis Universitas č. 5/1973.

Časopis České vězeňství č. 3/1996.

Časopis České vězeňství č. 3 - 4/1998.

Časopis Zpravodaj SNV ČSR č. 4/1976.
Časopis Zpravodaj SNV ČSR č. 5/1976.
Časopis Zpravodaj SNV ČSR č. 9/1976.
Časopis Zpravodaj SNV ČSR č. 10/1976.
Francek, J.: Zločin a trest v českých dějinách. Praha 1999.
Francek, J.: Dějiny loupežnictva. Praha 2002.
Jireček, J.: Práva městská království českého a markrabství moravského od M. Pavla
Krystyana z Koldína. Praha 1876.
Karlíček, J. a kol.: Věrní straně a lidu. SSNV ČSR, Praha 1980.
Kýr, A., Kafková, A. Klipcová B.: Kartouza ve Valdicích – uzamčený svět.
Jičín 2007.
Leitmaier, V.: Příručka pro vězeňské úředníky a kandidáty na službu
v trestních ústavech. Vídeň 1890.
Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945.
Praha 1999.
Mastej, J. a kol.: Diferencovaný výkon trestu odnětí svobody v ČSR. Praha
1988.
Večerka, K. a kol.: Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí. IKSP Praha
2004.

Protektorátní vězeňství se zřetelem na činnost pankrácké věznice

Po rozpadu Československé republiky odtržením Slovenska a obsazením Čech a Moravy vojsky nacistického Německa byl vyhlášen tzv. Protektorát Čechy a Morava (Protektorat Böhmen und Mähren) na základě výnosu vůdce a říšského kancléře A. Hitlera ze dne 16. 3. 1939.³⁷

Podle nařízení vlády Protektorátu Čechy a Morava ze dne 10. 8. 1939 bylo ponecháno v působnosti justiční správy řízení, správa a dozor, týkající se soudních věznic a trestních ústavů včetně ústavu pro choré vězně. Věznice okresních soudů nadále řídili příslušní přednostové okresních soudů a spravovali je prostřednictvím soudních zřízenců. Věznice krajských soudů nadále řídili příslušní presidenti krajských soudů a spravovali je za pomoci úředníků, zřízenců a ostatních zaměstnanců věznic. Presidenti krajských soudů byli oprávněni vykonávat dozor nad věznicemi podřízených okresních soudů zpravidla za pomoci úředníků

---

³⁷ Výnos Vůdce říšského kancléře o Protektorátu Čechy a Morava ze dne 16.3.1939, publikovaný ve Sbírce zákonů a nařízení č. 75/1939 Sb. ze dne 17.3.1939.

krajského soudu. Trestní ústavy řídili nadále jejich přednostové a spravovali je za pomoci úředníků, zřízenců a ostatních zaměstnanců ústavu. Místní dozor nad trestními ústavami vykonávali ústavní komisaři a jejich náměstci z řad soudců, kteří byli do této funkce ustanoveni ministerstvem spravedlnosti. Funkci ministra spravedlnosti vykonával v letech 1939 - 1945 JUDr. Jaroslav Krejčí. Organizace a správa vězeňství náležela do působnosti III. odboru (tzv. trestního) pod vedením ministerského rady JUDr. Otto Scholze.

Na ministerstvo spravedlnosti přešla dosavadní správní působnost vrchních soudů v záležitostech soudních věznic a v osobních záležitostech jejich úředníků ve zdravotní, duchovní, správní a výchovné službě. Obdobně přešla i působnost v osobních záležitostech úředníků a zřízenců strážní služby, pomocných dozorců a zaměstnanců věznic, jejichž služební poměr byl založen na individuální smlouvě. V záležitostech soudních věznic byli přednostové okresních soudů podřízeni prezidentovi nadřízeného krajského soudu s trestní pravomocí a prezidenti krajských soudů a přednostové trestních ústavů pak přímo ministerstvu spravedlnosti. Nejvyšší dozor nad soudními věznicemi a trestními ústavami vykonávalo ministerstvo spravedlnosti prostřednictvím generálního inspektora JUDr. Bedřicha Rumla. Ministerstvo spravedlnosti bylo oprávněno k vydávání domácích řádů pro soudní věznic a trestní ústavy, instrukcí pro orgány pověřené jejich řízením, správou a dozorem a služební řády pro zaměstnance soudních věznic a trestních ústavů. Ze závažných důvodů, zejména hospodárného využití soudních věznic a trestních ústavů mohlo ministerstvo spravedlnosti nařídit:

- a) aby tresty a opatření, které se měly vykonávat v trestních ústavech různého druhu byly vykonávány ve zvláštních odděleních téhož ústavu,
- b) aby tresty a opatření, které se měly vykonávat v trestním ústavu, byly vykonávány ve zvláštním oddělení k tomu vhodných věznic krajských soudů,
- c) aby kratší tresty na svobodě, které měly být vykonávány ve věznici krajského soudu, byly vykonávány ve věznicích okresních soudů.³⁸

Působnost dozoru, všeobecná správa a řízení soudních věznic a trestních ústavů se v průběhu existence protektorátu několikrát měnila. V roce 1943 přešla na vrchní soudy a v roce 1945 se vrátila zpět do působnosti

---

³⁸ Vládní nařízení č. 218/1939 Sb., o správě soudních věznic a trestních ústavů ze dne 10.8.1939.

Kafková, A.: JUDr. Jaroslav Krejčí a vězeňství. In Sborník Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, s. 96-97. České Budějovice 2006.

ministerstva spravedlnosti. Všichni zaměstnanci justice a vězeňství, kteří chtěli zůstat v aktivní službě museli složit velmi ponižující slib s následujícím textem: „*Slibuji, že budu Vůdce Velkoněmecké říše Adolfa Hitlera jako ochránce Protektorátu Čechy a Morava poslušen, že budu zájmy Velkoněmecké říše ve prospěch Protektorátu Čechy a Morava podporovati, nařízení hlavy Protektorátu Čechy a Morava a jeho vlády plniti, zákony zachovávatí a své úřední povinnosti svědomitě zastávati.*“ Citovaný slib skládali všichni protektorátní úředníci, počínaje členy vlády a konče řadovými zaměstnanci veřejné správy včetně učitelů.³⁹ Dotčené osoby byly povinny složit tento slib nejpozději do tří měsíců ode dne účinnosti příslušného dekretu státního prezidenta E. Háchy a ztvrdit podpisem na předepsaném tiskopise. Ne všichni zaměstnanci vězeňství však považovali tento slib za morálně závazný. Svědčí o tom zejména skutečnost, že v letech 1939 - 1941 bylo zatčeno a vyšetřováno gestapem celkem 72 vězeňských zaměstnanců, nejčastěji dozorcí za podíl na odbojové činnosti.⁴⁰ V pankrácké věznici byli v roce 1941 zatčeni 2 dozorcí (Jan Durdil a Václav Sisel). V roce 1944 byl zatčen vrchní justiční lékař MUDr. Oldřich Navara, účetní Václav Fiedler, vrchní dozorce vězňů Josef Beneš a 9 dozorců (Karel Glos, Jaroslav Všetečka, František Strejc, Richard Řepa, Václav Šecl, František Müller, Jaroslav Rous, František Kolář a Emil Jelínek). V letech 1942 - 1945 zemřelo v koncentračních táborech 8 pankráckých dozorců (Jan Durdil, Oldřich Tuček, František Strejc, Václav Vaněček, Richard Řepa, Václav Fiedler, František Miller a Josef Dynda). Při obraně barikády ve dnech 5. - 9. května 1945 padli 3 dozorcí vězňů (František Povolný, Antonín Homolka a Jaroslav Vojtíšek).⁴¹

Na území protektorátu existovala vězeňská zařízení jednak v působnosti protektorátní státní správy, jednak v působnosti nacistické okupační správy. Protektorátní vězeňská zařízení tvořily 4 trestní ústavy, z toho 3 mužské (Plzeň, Mírov a Valdice včetně Ústavu pro mladistvé) a 1 ženský ústav (Praha-Řepy), 16 věznic krajských trestních soudů včetně pankrácké věznice a 304 věznic okresních soudů v obvodech vrchních soudů v Praze a Brně.⁴² Protektorátní vězeňská zařízení byla zčásti využívána i pro účely vyšetřovací vazby německé tajné policie (gestapa) a německých soudů. Kromě toho, nacistická okupační správa postupně

---

³⁹ Dekret státního prezidenta č. 83 ze dne 8.3.1940 o slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů veřejné správy.

⁴⁰ Národní archiv (NA) Praha, fond SSNV, sv. 15. Zatčení vězeňští zaměstnanci z doby okupace.

⁴¹ NA Praha, f. SSNV, sv. 47. Výroční zpráva věznice krajského soudu trestního v Praze za rok 1944, s. 3.

Uhlík, J.: Dne 5.5.1945 kolem 17.00 hodiny byla osvobozena pankrácká věznice. In časopis České vězeňství č. 2/1995, s. 15-16.

⁴² Počet vězeňských zařízení převzat z publikace ministerstva spravedlnosti „Vězeňství v Československé republice“. Praha 1930, s. 3,4,77 a snížen o počty vězeňských zařízení na Slovensku, Podkarpatské Rusi a v Sudetech (v obvodech bývalých krajských soudů Cheb, Č.Lípa, Liberec, Litoměřice, Most, Nový Jičín, Opava a Znojmo).

vybudovala v Čechách a na Moravě celkem 2.125 vlastních vězeňských zařízení různých typů a velikosti, z toho: ve středočeském kraji včetně Prahy celkem 79 zařízení, jihočeském kraji celkem 72 zařízení, západočeském kraji celkem 653 zařízení, severočeském kraji celkem 707 zařízení, východočeském kraji celkem 163 zařízení, jihomoravském kraji celkem 101 zařízení a severomoravském kraji celkem 350 vězeňských zařízení. Podle účelu je lze rozdělit do následujících typů:

- policejní věznice (Polizeigefängnis),
- vyšetřovací vazební věznice (Untersuchungsgefängnis),
- trestní tábor (Straflager),
- zajišťovací tábor (Sicherungslager) pro osoby v zajišťovací vazbě,
- internační tábor (Internierungslager) pro občany států, které byli s Německem ve válečném stavu,
- zvláštní tábor (Sonderlager) pro cizince nebo říšské Němce s prominentním postavením, jediný na zámku Jezeří v okrese Most,
- pobočka koncentračního tábora (Nebenkommando des Konzentrationslager), zpravidla se jednalo o pobočky koncentračních táborů Flossenbürg, Gross Rosen, Rawensbrück, Auschwitz, Mauthausen, Dachau,
- tábor likvidační (Vernichtungslager), jediný v Dětřichově v okrese Svitavy,
- tábor pracovní (Arbeitslager) pro osoby určené na nucené práce,
- společný pracovní tábor (Gemeinschaftslager) pro cizince a jejich rodiny, které se přihlásili na práci pro říši dobrovolně,
- pracovní výchovný tábor (Arbeitserziehungslager) pro osoby se špatnou pracovní morálkou nebo propuštěné z věznic a koncentračních táborů,
- tábor nucených prací (Zwangsarbeitslager) pro osoby vyhýbající se práci, uprchlé z pracovního nasazení v říši, pro židy a cikány,
- společný pracovní a zajatecký tábor (Arbeits und Gefangenenlager) pro dělníky a válečné zajatce,
- zajatecký tábor (Gefangenenlager) jen pro válečné zajatce,
- trestní zajatecký tábor (Strafgefangenenlager) pro útěkáře a neukázněné válečné zajatce,
- cikánský tábor (Zigunerlager) pro cikány a míšence,
- židovské tábory (Judenlagern) pro židy a míšence, které se dále členily na gheta, internační tábory, sběrné tábory, pracovní tábory, tábory nucených prací a koncentrační tábory.

V Praze bylo zřízeno 9 nacistických vězeňských zařízení, a to 4 věznice (Petschkův palác, pankrácká věznice, věznice na Karlově náměstí a ruzyňská věznice), 1 internační tábor (zámeček na Jenerálce), 2 pobočky

koncentračního tábora Flossenbürg (zámeček na Jenerálce a vila R. Hendricha v Panenských Břežanech), 1 židovský sběrný tábor a 1 tábor pro židovské míšence (pražské výstaviště).⁴³

Areál pankrácké věznice s původní ubytovací kapacitou pro cca 800 vězňů byl v průběhu let 1939-1945 upraven k umístění až 2.200 vězňů, čímž se stal největším vězeňským zařízením na území protektorátu.⁴⁴ V tomto vězeňském kolosu se nacházela protektorátní česká věznice, německá policejní věznice gestapa a německá soudní věznice, přičemž jejich činnost byla koordinována s ohledem na potřeby nacistické okupační správy. Ostrahu celého areálu pro případ napadení zvenčí zajišťovaly tři čety příslušníků Waffen-SS. Čelní stranu od hlavního vchodu zajišťovala 3. četa SS, jejíž stanoviště se nacházelo v justičním paláci a podle potřeby se mohla velmi rychle přemístit podzemní chodbou do pankrácké věznice. Pro okamžitý zásah uvnitř areálu byla určena 2. četa, jejíž stanoviště bylo v objektu vězeňské nemocnice. K ochraně věznice proti napadení z obou bočních stran a zadní strany byla určena 1. četa, jejíž příslušníci měli stanoviště jednak v objektu nuselské sokolovny, jednak v objektu domu NSDAP, který se nacházel v ulici Na Veselí.⁴⁵

Plán bezpečnostního zajištění pankrácké věznice (1941)

⁴³ Nedbálek, F.: Místa utrpení a vzdoru. Praha 1984, s. 7, 13, 16, 22, 33, 35, 38-39, 44, 110, 112, 114, 162-167.

⁴⁴ Vězeňství v Československé republice. Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1930, s. 3.

Špalková, V.: Justiční palác Praha-Pankrác. Praha 2001, s. 86.

⁴⁵ Kabinet dokumentace a historie VS ČR. Sicherungsplan Pankrätz (1:720), 14/41 gh – IV (M).

Protektorátní (česká) věznice s oficiálním názvem „**Věznice krajského soudu trestního Praha XIV**“ využívala ke svému provozu prostory bývalého tzv. kontumační oddělení (prostory k provádění vstupních hygienických opatření, tj. vykoupání, odvěšvení, desinfekce, převlečení) v suterénu středního vězeňského traktu, celkem 17 cel. Dále přízemí a první patro tovární budovy č. 1, kde byli umístěni vyšetřovanci a trestanci, vysílání na práci mimo věznici. Rovněž přízemí a první patro tovární budovy č. 3, kde byli umístěni trestanci zaměstnávání v dílnách a ve vnitřním provozu věznice. V prvním patře křídla C traktu společné vazby bylo umístěno ženské oddělení společně se ženskou nemocnicí a útulkem pro matky a kojence. Toto oddělení mělo k dispozici celkem 10 cel, z nichž jedna cela sloužila jako lékařská ordinace, dvě cely jako útulek pro matky s kojenci a tři cely k uložení pacientek. Protektorátní věznici řídil vrchní ředitel vězeňské správní služby Josef Bohdanecký, jemuž bylo podřízeno celkem 166 zaměstnanců, z toho 147 zařazených v dozorčí a strážní službě. Kromě dozorčí činnosti u svěřených vyšetřovanců a trestanců, mužů i žen, byla zajišťována služba, související s provozem celého vězeňského areálu. Protektorátní dozorcí vykonávali službu též při vstupu do věznice, příjmu vězňů, v nemocnici, kuchyni, pekárně, prádelně, strojovně a na dalších vězeňských pracovištích uvnitř věznice (obálkárně a sáčkárně, tiskárně, knihárně, krejčovně, truhlárně, obuvnické a zámečnické dílně a zahradnictví) i na pracovištích mimo věznici.⁴⁶

Německá policejní věznice gestapa s oficiálním názvem „**Polizeigefängnis der Geheime Staatspolizei**“ obsadila celý samovazební trakt s křídly A, B, C, která měla suterén, přízemí, první a druhé patro, kde se nacházelo celkem 25 společných cel, 361 cel samovazby a 10 kázeňských (korekčních) cel. Věznici zpočátku řídil policejní úředník gestapa Albert Seidl, kterého vystřídal Untersturmführer SS Paul Soppa, jemuž byli podřízeni službu konající příslušníci ochranného oddílu - SS (Schutz Staffel), příslušníci nacistické bezpečnostní služby - SD (Sicherheitsdienst), příslušníci německé ochranné policie – SCHUPO (Schulz Polizei) a protektorátní strážníci, zařazení k dozorčí výpomoci při vycházkách vězňů. V jeho pravomoci byla i věznice gestapa na Karlově náměstí v Praze, zrušená v červnu 1944 a pobočka vězeňského oddělení gestapa v Malé pevnosti Terezín, zřízená v roce 1940 a užívaná až do května 1945. P. Soppa byl služebně podřízen policejnímu komisaři Adolfu Fuchsovi z pražského vedení gestapa, které sídlilo v bývalém Petschkově paláci.

---

⁴⁶ NA Praha, f. SSNV, sv. 47. Výroční zpráva Krajského soudu trestního v Praze za rok 1944, s. 2, 4-5, 11.

Dozorci policejní věznice gestapa, uprostřed velitel P. Soppa (1943)

Vyšetřovací věznice německého soudu s oficiálním názvem „**Untersuchungshaftanstalt**“ využívala trakt společné vazby, a to suterén, přízemí, první a druhé patro křídla A s připojenou přístavbou, dále suterén, přízemí, první a druhé patro křídla B a přízemí a druhé patro křídla C. Celkem měla k dispozici 89 společných cel (projektovaných pro 4 - 8 vězňů) a 58 cel samovazby. V dubnu 1943 byly v přízemí křídla A zabrány cely č. 29 - 52 ke zřízení tzv. oddělení smrti s pověstnou gilotinou, pro které se vžil název „pankrácká sekyrárna“. Cely č. 29, 30, 31 byly upraveny na zasedací místnost, popraviště a rakvárnou. V ostatních celách výjimkou koupelny byli umístováni odsouzení před popravou a uprostřed chodby byla kancelář pro dozorce (tzv. inspekce). Věznici řídil vládní rada Sauerbruch, který měl sídlo v pankráckém justičním paláci. Jeho podřízeným byl vrchní dozorce Karl Sauer a další němečtí vězeňští dozorce (Wachtmeistern). Sauerbruch zasedal v komisi, která dohlížela na provádění výkonu trestu pod gilotinou.⁴⁷

Vězni, kteří byli umístěni v protektorátní části pankrácké věznice byli vazebně vyšetřováni nebo odsouzeni protektorátními soudy zpravidla za

⁴⁷ Tamtéž, s. 11.

Hlaváček, J., Kaucký, T.: Ve spárech nacismu. Praha 1985, s. 16-18.

Uhlík, J.: Historie věznění a vězeňství v Čechách. Praha 2006, s. 246, 250-253.

kriminální činnost. Pokud se jednalo o trestnou činnost proti říši byli pachatelé vyšetřováni gestapem a souzeni německými nacistickými soudy: lidovým soudem (Volksgericht), okresním soudem (Amtsgericht), zemským soudem (Landesgericht), zvláštním soudem (Sondergericht), rychlým soudem (Schnellgericht) a stanným soudem (Standgericht). Většinu rozsudků smrti, vykonaných v pankrácké sekyrárně vynesl zvláštní soud, který zasedal v budově tzv. Strakovy akademie (v současné době je zde sídlo vlády ČR). Podle výnosu náčelníka vrchního velitelství nacistické branné moci maršála Wilhelma Keitla musel být za trestný čin proti říši uložen buď trest smrti nebo trest odnětí svobody, který mohl být vykonáván pouze v Německu.⁴⁸

V letech 1939 – 1945 prošli pankráckou věznicí tisíce vězňů různé národnosti: Češi, Slováci, Poláci, Rusové, Angličané, Američané, Kanadčané, Jugoslávci, Belgičané, Holanďané, Francouzi a Řekové. Počty vězňů (mužů i žen) se v průběhu roku výrazně měnily masivními nástupy a eskortami do jiných vězeňských zařízení. Např. na počátku roku 1944 činil celkový stav 780 vězňů, z toho 220 vyšetřovanců a 520 trestanců.

V průběhu roku 1944 přibylo celkem 2.835 vězňů, z toho 1.676 vyšetřovanců a 1.159 trestanců a zároveň ubylo celkem 2.841 vězňů, z toho 1.660 vyšetřovanců a 1.181 trestanců. Koncem roku 1944 činil celkový stav 734 vězňů, z toho 236 vyšetřovanců a 498 trestanců.⁴⁹ V letech 1943 - 1945 bylo popraveno gilotinou celkem 1.075 osob, z toho 155 žen. Další osoby, údajně židé, jejichž počet není znám, byly popraveny oběšením na traverze s osmi pohyblivými háky se závěsnými oprátkami. Vyskytla se i četná úmrtí v důsledku brutálního zacházení vyšetřovatelů a dozorců, onemocnění a sebevražd.⁵⁰

Pankrácká věznice poskytovala nacistické okupační správě i protektorátní státní správě levnou pracovní sílu vězňů. V roce 1944 bylo z průměrného denního stavu 526 trestanců denně zaměstnáváno průměrně 493 trestanců, z toho 461 mužů a 32 žen. Z průměrného denního stavu 234 vyšetřovanců bylo denně zaměstnáváno cca 108 mužů a 3 ženy. Vězni byli přednostně vysíláni na práci mimo věznici pro formace SS (2 pracoviště), policejní úřady (3 pracoviště), říšskoněmecké úřady (11

---

⁴⁸ Hlaváček, J., Kaucký, T.: Ve spárech nacismu. Praha 1985, s. 17, 110.

Matějka, F.: Zásahy nacistů do výkonu spravedlnosti v Praze. In: Sborník č. 2 Šest let okupace Prahy. Praha 1946, s. 149-150.

Výnos náčelníka vrchního velitelství branné moci W. Keitla ze dne 12. prosince 1941.

⁴⁹ Rameš, K.: Žaluji – pankrácká kalvárie, I. díl. Praha 1946, s. 18.

Uhlík, J.: Historie věznění a vězeňství v Čechách. Praha 2006, s. 246.

NA Praha, f. SSNV, sv. 47. Výroční zpráva Krajského soudu trestního v Praze za rok 1944, s. 6.

⁵⁰ Rameš, K.: Žaluji – pankrácká kalvárie, II. díl. Praha 1946, Rejstřík odsouzených k smrti I-XXVII.

Uhlík, J.: Historie věznění a vězeňství v Čechách. Praha 2006, s. 245-262.

Buben, V.: Pankrác – památník českého utrpení. In: Sborník č.2 Šest let okupace Prahy. Praha 1946, s. 147.

pracovišť), ministerstva (3 pracoviště), protektorátní úřady a podniky (6 pracovišť), soudy (7 pracovišť), zemědělce (9 pracovišť) a soukromé firmy (33 pracovišť), které byly válečně důležité.⁵¹

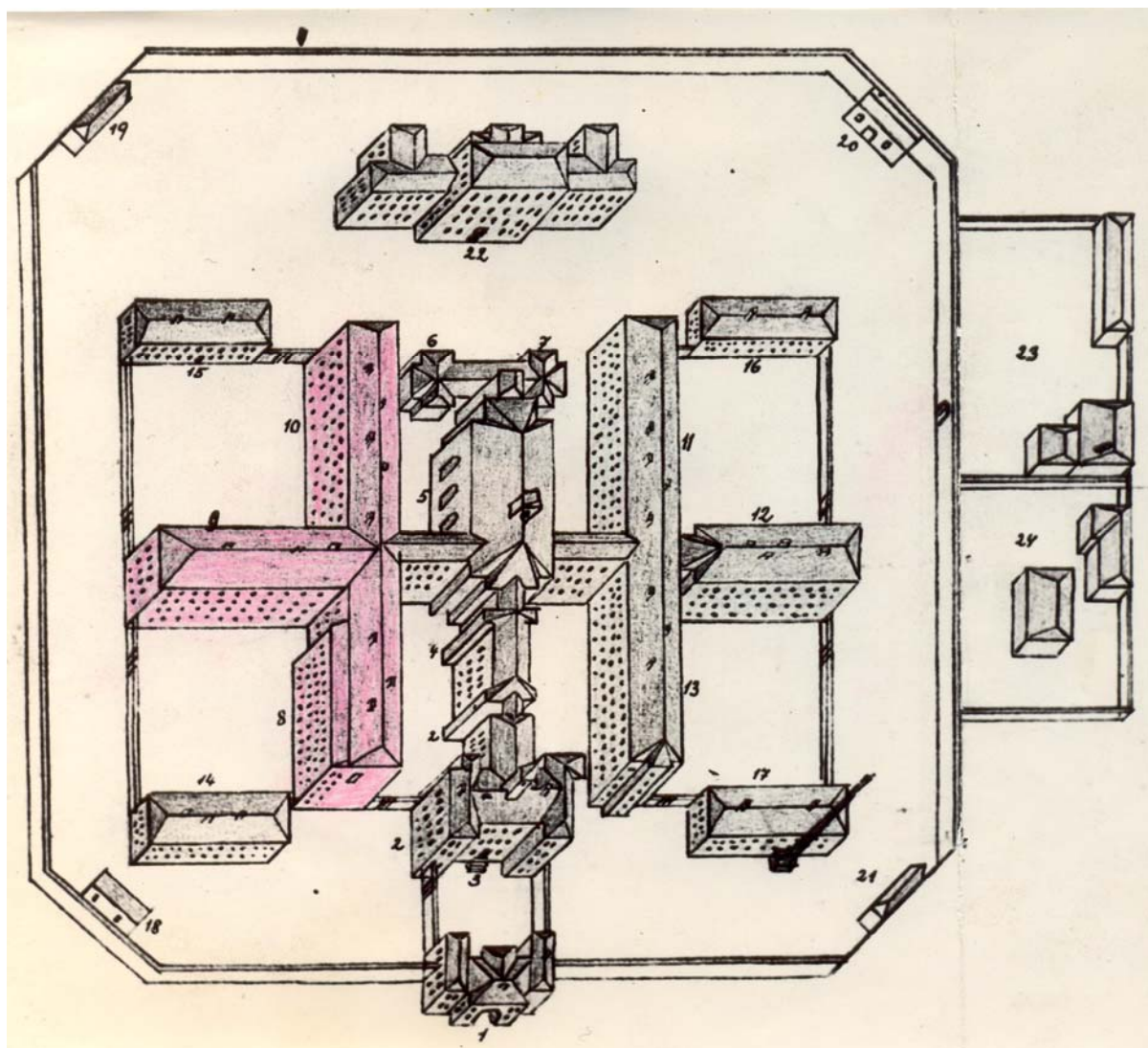

Schéma pankrácké věznice (1939-1945)

- vstupní budova s kanceláři provozu a vedení: objekt č. 1
- kanceláře pro příjem všech vězňů: objekt č. 3
- protektorátní (česká) věznice: objekty č. 2, 3, 10, 15, 17
- policejní věznice gestapa: objekty č. 11, 12, 13
- německá soudní věznice: objekty č. 8, 9, 10
- vězeňská nemocnice objekt č. 22
- márnice objekt č. 20

⁵¹ NA Praha, f. SSNV, sv. 47. Výroční zpráva Krajského soudu trestního v Praze za rok 1944, s. 13-15.

Život vězňů v protektorátní věznici, který se řídil Domácím řádem pro věznice krajských soudů trestních, vydaným ministerstvem spravedlnosti, byl zásadně odlišný od života vězňů v německé policejní nebo soudní věznici. Jejich činnost byla stanovena podle nacistických předpisů a požadavků dozorčího personálu. Zatímco protektorátním vězňům byla přiznávána práva a ukládány přiměřené povinnosti s výjimkou pracovního nasazení, v německých nacistických věznicích byla všem vězňům upírána jejich práva a vynucováno plnění celé řady povinností pod hrozbou krutých kázeňských i soudních trestů. Obě skupiny vězňů však trpěly nedostatkem ubytovacích míst (cely byly několikanásobně přeplněny), špatným vytápěním cel, nízkými stravními dávkami (denní příděl chleba na vězně činil 350 g), nedostatečnými hygienickými a zdravotnickými podmínkami.

PhDr. Aleš Kýr

Prameny a literatura:

Národní archiv (NA) Praha, fond SSNV, sv. 15.

NA Praha, f. SSNV, sv. 47.

České vězeňství č. 2/1995.

Hlaváček, J., Kaucký, T.: *Ve spárech nacismu*. Praha 1985.

Nedbálek, F.: *Místa utrpení a vzdoru*. Praha 1984.

Rameš, K.: *Žaluji – pankrácká kalvárie*, I. díl. Praha 1946.

Rameš, K.: *Žaluji – pankrácká kalvárie*, II. díl. Praha 1946.

Sborník č.2, *Šest let okupace Prahy*. Praha 1946.

Sborník Jihočeského muzea v Českých Budějovicích. České Budějovice 2006.

Špalková, V.: *Justiční palác Praha-Pankrác*. Praha 2001.

Uhlík, J.: *Historie věznění a vězeňství v Čechách*. Praha 2006.

Vězeňství v Československé republice. Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1930.

Jedna milost Klementa Gottwalda

Mezi významnější causy počátku padesátých let minulého století patří trestní věc, již projednával Státní soud v Praze, která je označena číslem jednacím: Pst I 185/49. V této věci byly předkládány trestní spisy proti Vladimíru Hájkovi a spol. pro zločin velezrady a vyzvědačství. Šlo o jeden z největších komunistických „monstrprocesů“, neboť v něm bylo obžalováno celkem 66 tzv. společníků, vesměs pro zločin velezrady dle § 1 odst.2/§ 1 odst. 1 lit. c, d/ a zločin vyzvědačství dle § 5 zák. č. 231/48 Sb.⁵² Rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 7. června 1949 uznal obžalované vinnými, na základě těchto zjištěných skutečností:

Na jaře 1948 založili posluchač práv Boris Kovaříček a posluchač lékařství Miloslav Gregar ilegální organizaci, kterou nazvali „ŠEŘÍK“, do níž získávali zejména posluchače vysokých škol. Cílem organizace bylo dosažení násilné změny státoprávních poměrů v republice, odstranění vlády a opětovné zavedení „liberalisticko-kapitalistického řádu“. Při tomto převratu bylo počítáno s aktivní pomocí ze zahraničí. Na tyto cíle se členové organizace „Šeřík“ připravovali hlavně tím, že se cvičili v zacházení se zbraněmi, opatřovali plány vojenských objektů, nádraží a hospodářsky důležitých podniků. Organizace hledala spojení s dalšími skupinami, neboť šlo o závažné a složité plány. Získala spojení na podobnou organizaci s názvem „Pravda vítězí“, kterou vedl pplk. Josef Hruška a Karel Bacílek. Tyto spojené organizace se spolu dohodly, že v noci ze 24. na 25. února 1949 provedou převrat. Mezi aktivní členy organizace „Šeřík“ patřil také Petr Pujman, syn komunistické spisovatelky Marie Pujmanové a režiséra Národního divadla v Praze, Ferdinanda Pujmana. Při výslechu na StB uvedl, že se o organizaci dozvěděl v září 1948 od svého přítele, studenta Vladimíra Mareše, který mu sdělil, že jde o organizaci vedenou vojáky, která připravuje státní převrat. P. Pujman mu přislíbil pomoc a ujal se úkolu získávat pro tuto organizaci další členy, kteří by mohli pro skupinu dodávat důležité tajné informace např. o síle a umístění zbraní závodních milicí v průmyslových podnicích. P. Pujmanovi se postupně podařilo získat seznam komunistických vedoucích činitelů rozhlasu, plánků továrny ČKD s vyznačením, kde je zbrojnice závodní milice i s počtem a druhem zbraní, získal také plánky i několika dalších dvou významných podniků. Byl seznámen V. Marešem s tím, že má organizace napojení na CIC. Když byla činnost organizace odhalena příslušníky StB, převzal od Pavla Svěceného doklady organizace a staral se o jejich bezpečné ukrytí. Při

---

⁵² Souzeno bylo 66 členů dvou organizací „Pravda vítězí“ a „Šeřík“. V případě ilegální organizace „Šeřík“ bylo kromě Petra Pujmana odsouzeno dalších 42 obžalovaných k trestům na svobodě od 3 měsíců až do 25 roků a jeden k trestu na doživotí, v procesu s organizací „Pravda vítězí“ byly mezi mnohaletými tresty vyneseny tři rozsudky smrti. (J. Hruška, K. Bacílek, B. Kovaříček).

zatýkáni uprchl a spolu s V. Marešem se pokusili o překročení státní hranice. Na útěk si s sebou vzal dvě pistole. Protože spojení k přechodu hranice selhalo, oba se skrývali v Praze, až byli zatčeni tak, že je osoba, která je měla dovézt k hranicím, odvezla přímo na StB.

Velká porotní síň Justičního paláce v Praze, kde zasedal státní soud v letech 1948-1953

V soudním procesu, kde padlo několik rozsudků smrti a dlouhodobé tresty odnětí svobody, byl P. Pujman rozsudkem Státního soudu v Praze uznán vinným v celém rozsahu obžaloby za činy, v rozsudku mu kladenými za vinu, jež však byly kvalifikovány pouze jako zločin velezrady dle § 1 odst. 2 lit. c.d/zák. č. 231/48 Sb. a byl odsouzen dle § 1 odst. 1. a § 487 zák. č. 231/48 Sb. k trestu těžkého žaláře v trvání 15 roků, jedním postem čtvrtletně zostřené a k peněžitému trestu 10.000 Kč. Podle § 48 zák. č. 231/48 Sb. byla ještě nařízena konfiskace čtvrtiny jeho jmění a dle § 52 téhož zákona a také vyslovena ztráta čestných práv občanských, přičemž nezpůsobilost k nabytí práv uvedených v odst. 2 lit. b. byla stanovena na 5 let. P. Pujman nastoupil trest dne 17. září 1949, přičemž měl být propuštěn z výkonu trestu 18. ledna 1964.

Rodiče odsouzeného, režisér Národního divadla F. Pujman a spisovatelka M. Pujmanová požádali o zastavení trestního řízení, případně o prominutí trestu i s následky. Dále uvedený text je opisem jejich žádosti:

„V Praze dne 10. září 1949

Náš syn, nezletilý Petr Pujman, byl rozsudkem státního soudu v Praze ze dne 7. VI. 1949 – dosud nedoručeným – odsouzen k trestu těžkého žaláře na 15 let, pro příslušnost k ilegální skupině, kam byl utážen jedním ze svých spolužáků z gymnásia. Jako věrní občané lidově demokratického státu víme, že je třeba chránit lidově demokratické zřízení co nejostřeji nejen proti skutečným zločincům, ale i proti škodě, kterou by mohl způsobiti potrhlý chlapecký nerozum. Běželo o dobrodružné nápady 19letého chlapce, které nebyly uskutečněny, a kterým se dostalo pořádného potrestání jak policejním výsledkem a vazbou, tak procesem, rozsudkem a vězením. Lid velmi oprávněně označuje poslední stoličku, která se prořezává kolem 24. roku, jako zub moudrosti. Do tohoto roku lidského věku není člověk v plném slova smyslu moudrý, jak ukazují zejména výsledky bádání slavného sovětského neurofysiologa Pavlova, který ve své nauce o podmíněných reflexech prozkoumal důkladně i otázku vývoje. Teprve po 24. roku je ukončen růst individua a zůstává v něm biochemický kvas patrný i na látkové výměně mozku, který v době dozrávající puberty je labilní.

Prosíme, aby dále byly uzaty v úvahu tyto okolnosti: matčina sestra skončila sebevraždou. Matčin strýc byl epileptik a sama v mladších letech trpěla nočními epileptickými záchvaty. Nemá tedy ani Petr šťastné předpoklady dědičné. Narodil se s pravou rukou zmrzačenou, spolužáci se mu proto vysmívali. Petr se to snažil překonat obzvláštní smělostí a drzostí. Bylo to slabé, neurastenické dítě, které koktalo, nadto trpěl, a podnes trpívá středoušními záněty, závratěmi a bolestmi hlavy, dělával a posud někdy dělá pošetilé posunky. Po těžkých středoušních zánětech trpívá bolestmi hlavy, závratěmi a nicovitými křečemi, které se stupňují rozčilením. Šlo tedy u našeho syna o zmenšenou přičetnost, způsobenou pubertálním kvasem.

Vady a choroby synovy způsobily. Že jsme k němu měli více shovívavosti, než by rodiče měli k normálnímu dítěti.

V době, kdy se náš syn dostal na zcestí, matka nebyla v Praze, byla hostem Svazu sovětských spisovatelů, potom za svými povinnostmi kulturní patronky na Rychnovsku, kde se rozstonala

vleklým zánětem plic. Petrův svět jí v tuto dobu unikl a otec, zaměstnaný od rána až do noci, se nemohl chlapci věnovat.

Proces a rozsudek měly na našeho syna trvalý a blahodárný vliv. Pochopil, kam až by vedly nepředloženosti, k nimž se nechal strhnout, ve své pubertální dobrodružnosti, a kaje se z nich upřímně. V chlapci je dobré jádro. Bojoval jako kvintán v květnové revoluci – zmiňuje se o něm i soudruh generál Zdeněk Novák, velitel moravskoslezské oblasti, ve své uveřejněné vzpomínce – pracoval přes svou slabou tělesnou konstrukci dobrovolně na brigádách, učil se vzorně a cítil vždy socialisticky. Jen falešné a v důsledku jeho pokřiveného duševního postoje vzniklé chápání hrdosti, kamarádství a obava, aby nebyl okolím pokládán za zbabělce a tedy snaha kompenzovati vlastní méněcennost, způsobily, že se dostal do okruhu kamarádů a do ilegality, která ho zavedla na lavici obžalovaných. Máme za to, že můžeme prohlásiti zároveň s touto žádostí, že ručíme, a zaručujeme se za svého syna, který politicky prohlédl, že nebude nikdy nic podobného opakovati. Ručíme za jeho vděčnost a slibujeme, že z něho vychováme dobrého občana lidově demokratické republiky.

Dovolujeme si poukázati také k tomu, že trest je ještě větším trestem pro rodiče, než pro obžalovaného. Postavení otce jako předsedy katolické akce bylo by značně posíleno, kdyby se rodina octla v normálních poměrech. Matka má před sebou mnohé politicko-spisovatelské a politicko-filmové úkoly. Stálá starost zhoršuje její zdravotní stav, jak se to projevuje prudce stoupajícím krevním tlakem, rušícím výkonost.

Pro všechny vzpomenuté důvody

Prosíme:

Račte trestní řízení vedené proti nezletilému Petru Pujmanovi u Státního soudu v Praze pod č.j, Or I 703/49 zastaviti cestou milosti a zbytek trestu uloženého mu rozsudkem Státního soudu v Praze ze 7. června 1949 cestou milosti prominouti i s následky.

*Ferdinand Pujman
Marie Pujmanová“*

Vyjádření Ministerstva spravedlnosti v Praze, bylo k žádosti manželů Pujmanových negativní⁵³. Po zhodnocení provedených důkazů bylo konstatováno, že u hlavního líčení P. Pujman své původní doznání značně omezil. Zejména popřel, že by se byl dozvěděl od V. Mareše, že jde o

⁵³ NA Praha, f. Státní soud. MS č.j. 64115/49-III/4.

organizaci s ilegálními úkoly vedenou vojáky, že by byl věděl o tom, že se má pořádat nějaký kurs v zacházení se zbraněmi. Že jde o něco protistátního, poznal prý až tehdy, když byl zatčen. Také popřel, že by mu V. Mareš říkal, že jde o spojení s CIC a vůbec o nějaké ústředí. Popřel, že měl za úkol získávat nové lidi do organizace, že by se chtěl spojit s nějakou ilegální organizací existující v rozhlase. Své jednání vysvětloval tím, že se na něho dívali spolužáci jako na zbabělce a mrzáka a proto se chtěl vždy postavit do čela. Také prohlásil, že vždy souhlasil s marxismem a se stávajícím režimem.

Tato účelová obhajoba však Státní soud v Praze nijak nepřesvědčila. Byla vyvrácena výsledky průvodního vyšetřování i vlastní původní výpovědí, jak je zachycena v jeho administrativním protokolu, neboť podle analýzy ministerstva plně logicky zapadá do všech ostatních zjištěných skutečností. Proto došel státní soud k přesvědčení, píše se ve stanovisku ministerstva k žádosti manželů Pujmanových o milost pro jejich syna, že P. Pujman spáchal čin, tak jak původně doznal a že si zejména v době svého jednání byl plně vědom toho, že se zapojil do ilegální organizace, která chtěla násilně zvrátit současný režim a nastolit opětovně dřívější liberalisticko kapitalistickou vládu. Proto v jeho jednání shledal státní soud zločin velezrady. Posudkem lékařů bylo zjištěno, že je sice jeho zodpovědnost poněkud snížena, avšak přeci jen je za své činy zodpovědný. Tuto sníženou zodpovědnost hodnotil státní soud jako polehčující okolnost dle § 46 a tr. z. při výměře trestu a trest proto vyměřil podstatně níže, než u jiných spoluobžalovaných, jejichž činy byly srovnatelné, jako např. u V. Mareše.

Státní soud v Praze podal k žádosti o milost toto stanovisko:

*„Petr Pujman je dnes 20-1/2 let, vystudoval celé gymnasium, složil v létě 1948 maturitu a na podzim 1948 vstoupil na práva. V době činu byl v I. semestru práv a téměř již 20ti letý. Mezi členy organizace „Šeřík“ patřil mezi ty, kteří velmi aktivním způsobem exponovali, když jeho činnost byla vyzrazena, chtěl utéci za hranice a z toho, že si vzal s sebou pistole, lze důvodně vyvoditi, že byl odhodlán překročiti hranice za každou cenu a vůči orgánům policejním, kteří by mu chtěli v tom brániti, postaviti se na odpor se zbraní v ruce. Lze jistě u něho předpokládati, že výkon trestu ho časem napraví a že k tomu nebude třeba, aby odpykával celý trest. Vzhledem však k velikosti jeho trestného činu a k nepatrné poměrně době, po kterou je ve vazbě, resp. Trestu, nelze míti za to, že by již byly záruky, že se napravil a že je hoden toho, aby mu v cestě milosti byl zbytek trestu prominut. **Proto státní soud nedoporučuje tentokráte žádost za milost k příznivému vyřízení.***

Záznam:

Neveřejné sezení ze dne 20 září 1949

Předseda JUDr. Solnař

Soudci z lidu: Jareš, Hnilica

Soudci z povolání: Dr. Pelhřimovský

Pplk. Dr. Suchomel

Zástupce státní prokuratury: Dr. Kunc navrhuje kladné doporučení žádosti o milost zapisovatelka: Drahoušková
Jednohlasně.“⁵⁴

Prominutí trestu prezidentem republiky

Podle výnosu Ministerstva spravedlnosti v Praze předseda senátu Státního soudu v Praze dne 11.10.1949 tlumočil rozhodnutí prezidenta republiky Klementa Gottwalda.

„Věc: Petr Pujman – prominutí trestu

K výnosu ze dne 7. 10. 1949 sděluji, že Petru Pujmanovi bylo dnešního dne publikováno rozhodnutí prezidenta republiky ze dne 4. 10. 1949 o udělení milosti a týž byl o 11.15 hodin dopoledne propuštěn na svobodu.“⁵⁵

Až dosud se mělo za to, že prezident K. Gottwald udělil za svoji prezidentskou éru milost pouze 17 osobám, jež byly odsouzené za „protistátní činnost“ a jednu milost za vraždu. Další případ udělené milosti P. Pujmanovi je však další milostí, která se nedostala do statistiky publikace Otakara Lišky a kol. s názvem „Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918 – 1989, vydané Úřadem dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR.“⁵⁶

Eduard Vacek

Prameny a literatura:

Národní archiv Praha, fond Státní soud.

Liška, O. a kol.: Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. Sešity ÚDV č. 2. Praha 2006.

---

⁵⁴ Tamtéž

⁵⁵ NA Praha, f. Státní soud. MS č.j. 66007/49-III/4.

⁵⁶ Liška O. a kol.: Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918 -1989. Sešity ÚDV č. 2. Praha 2006, s. 36-38.

Studijní cesta JUDr. Vladimíra Solnaře – Itálie

Úvod

Itálie, vlast kriminální antropologie a sociologie, v praxi byla předstižena Belgií. Antropologická služba v Itálii je v počátcích, které nelze ani z daleka srovnati s plánovitou organizací belgickou. Za to vynikají v Itálii ústavy pro mladistvé provinilce, zejména však riformatorie⁵⁷ pro mládež zanedbanou, které snaží se ústřední správa zbaviti všech zbytků dřívější spojitosti s trestnicemi. Způsob řemeslnické výchovy v těchto ústavech třeba zvláště zdůrazniti.

Itálie hleděla si najíti náhradu zaměstnání řemeslného v trestnicích, jehož se jí dosti nedostává. Našla ji v zemědělských koloniích Sardinii a ostrovů toskánských hovic tak zvláštní povaze lidu a potřebám země.

Studium italského vězeňství je značně usnadněno množstvím publikací, jimiž ústřední správa uvádí svá zařízení ve známost. Nejde jen o vydání služebních řádů, hlavně reformatoria a vnitřní kolonisace trestními zemědělskými koloniemi došla tu po některých stránkách souborného vylíčení.

Základ organizace

Ústřední správa trestnic a polepšoven náležela ministerstvu vnitra /:generálnímu ředitelství:/. Od roku 1923 přísluší ministerstvu spravedlnosti /:dekret ze dne 28. června 1923:/.

Ředitelství trestnic korespondující přímo s centrální správou, od níž se jim dostává přímých rozkazů. O vnitřní kontrolu je postaráno způsobem několikerým:

1. Vlastní střední instancí v záležitostech vytčených v generálním služebním řádu byl prefektury, nyní generální státní zastupitelství. Ve věcech veřejné bezpečnosti podávají trestnice zprávu státnímu zástupci. Správní a účetní záležitosti náležející dříve prefekturám náleží nyní ředitelství trestnice. Pro menší trestnice mohou býti tyto záležitosti sjednoceny v jedné trestnici pro celou provincii nebo okres.
2. V každé obci, kde je trestní ústav, je zřízena dozorčí rada pod předsednictvím státního zástupce za účasti předsedy Ochranného vězeňského sdružení nebo osoby zvolené radou advokátní komory a ředitele ústavu /: čl. 21 a n.:/.
3. Každoročně konají inspekci trestnic inspektoři mající sídlo i ministerstva spravedlnosti /:čl. 56:/. V době mimo služební cesty

---

⁵⁷ Polepšovny.

úřadují v ministerstvu spravedlnosti a může být od nich žádáno parere o odborných otázkách jak individuálních, tak i kolektivních.

4. Kromě toho konají v každém kraji /:circolo:/ inspekce ředitelů okresu určené z ředitelů věznic pro každý rok /:čl. 64:/.

V čele trestnice stojí ředitel; ve větších existují: úřad zástupce ředitele a dle velikosti několik tajemníků, od nichž se žádá právnická kvalifikace a zkouška; úřad zástupce ředitele vyžaduje další zkoušku po 6 – 10 letech praxe. Úředníci mají vymezen obor působnosti různě dle velikosti ústavu: věci disciplinární, hospodářství, pracovní provoz. Dále sluší uvést úřad agronoma zemědělských kolonií, který v hodnosti zástupce ředitele řídí odborně ústavní hospodářství a udílí též teoretické vyučování trestancům nejvyšší disciplinární třídy /:čl. 137 d. regl.:/. Jemu odpovídá v ústavech s výrobou průmyslovou úřad technického ředitele, jehož povinnosti se stanoví od případu k případu zvláštní dohodou /:čl. 138:/.

Jeho zvláštní povinností jest spolupůsobiti při určování tarifu odměn. Agronomu a technickému řediteli mohou být přiděleni dle reglementu techničtí asistenti a mistři, jimiž mohou být i dozorcí /:čl. 143, 144:/.

Ve skutečnosti jsou ustanoveni zvláštní techničtí asistenti a mistři především v riformatoriích a trestnicích pro mladistvé, kdežto jinde konají tento úkol většinou vězňové sami, kteří pracovní obor již ze života na svobodě znají nebo si jeho znalost ve vězení osvojili /:čl. 258:/.

Stejně zařízení praktikuje se dokonce i v oddělení mladistvých v Římě. Dozor v trestnicích pro ženy je svěřován v Itálii řádům dle zvláštních úmluv.

Dozorcí konají theoreticko - praktickou průpravu ve škole v Římě po dobu 3 – 6 měsíců, jež může být výjimečně zkrácena. Zařízení toto je zvláště odůvodněno nízkou úrovní obecného vzdělání. Ministerstvo spravedlnosti vede osobní fascikly veškerých vězňů.

Při tom konají dozorcí praktickou službu v soudním vězení římském. Po průpravě koná se dvojí zkouška /:po 3 a 6 měsících:/.

Dozorcí podléhají některým ustanovením vojenského trestního zákoníka /:čl. 148 sl. ř. ex 1920:/ /:Casellaris dei fascicoli personali, cirkulář ze dne 12. července 1922, č. 69995-6 25-36:/⁵⁸.

Druhy zvláštních ústavů trestních vypočítává čl. 11 všeob. reglementu. Z nichž praktické jsou především:

1. Casa penali /:trestnice:/
2. Colonie penali agricole /: trestní zemědělské kolonie:/
3. Carceri ginidiziarie /:soudní vězení:/
4. Sezioni pei minorenni /:oddělení mladistvých:/

---

⁵⁸ Kartotéka osobních spisů (italské výrazy přeložila Lenka Kovaříková).

5. Regi riformatori /:královské polepšovny:/
6. Manicomi criminali /:ústav pro choromyslné vězně:/

Ad. 1 – 2. Case penali jsou určeny pro výkon trestu ergastala⁵⁹ /:doživotního:/ a réclusionne⁶⁰ /:3 dny – 24 let:/. Různá ustanovení zákona připouštějí výkon trestu reclusione v zemědělských trestních koloniích, o nichž bude podrobně jednáno na místě vhodnějším. Rozdělení vězňů dle věku nebo jiných hledisek mezi jednotlivé trestnice provedeno není a přidělování jich přísluší ministerstvu spravedlnosti /:čl. 411:/, jež řídí se především potřebou pracovních sil a druhů řemesel a prací v ústavech zastoupených.

Ad. 3 – 4. Carceri gindiziarie určeny jsou především pro vyšetřovací vazbu; část některých tvoří oddělení mladistvých, trestanců a vyšetřovanců. Dle místních poměrů je správa těchto oddělení společná /:Řím:/ nebo samostatná /:Neapol:/.

Ad. 5. Regi riformatori slouží účelům vytčeným v č. 1. jejich všeob. réglementu⁶¹. Umístění děje se rozhodnutím. Jsou útlukem pro zanedbané děti, pro které nestačí výchova rodičů nebo poručníků /:čl. 222 o. z.:/ pro tuláky, žebráky a nevěstky mladší 18 let, pokud nemají rodičů nebo tito jsou nezpůsobilí o ně pečovat /:čl. 114 a 116 zák. o veřejné bezpečnosti a konečně, což nás zvláště zajímá, pro ty, kdož dopustili se trestných činů, ve věku nižším devíti let, anebo ve věku od 9 do 14 let, pakli neměli schopnosti rozpoznávací /:čl. 53 a 54 tr. z.:/.

Ve smyslu čl. 7. zákona ze dne 26. června 1904 má býti umístěn v riformarorii nedospělec mladší 14 let pokud nebyl dříve odsouzen pro zločin, u něhož jsou tu podmínky citovaného zákona pro přiznání podmíněného odkladu výkonu trestu.

Některé z riformatorií slouží všem vytčeným účelům /:Cairo – Montenotte:/, jiná vylučují nedospělé provinilce /: dle čl. 53, 54, tr. z. Tivoli:/.

Ad. 6. Ústavy pro duševně choré vězně existují v Itálii od roku 1836, byly organisovány naposled král. nař. Ze dne 25. března, č. 867, dle nichž postaven v čelo ústavu lékař – psychiatr /:čl. 496 u.:/ /:Avere u Neapole:/.

Ústavy

Trestnice v Civitavecchii římském přístavu ve vzdálenosti 80 km od Říma byla vystavěna za pontifikátu Pia IX.⁶² v letech 1861 – 1865. Po

⁵⁹ Ergastalo – doživotní žalář, káznice.

⁶⁰ Věznění, káznice, žalářování.

⁶¹ Nařízení.

⁶² Pius IX., vlastním jménem hrabě Giovanni Maria Mastai – Ferreti, se narodil 13. května 1792 v Senigallii. Vzdělání získal v piaristickém gymnáziu ve volteře. 10. dubna 1819 byl vysvěcen na kněze,

pádu papežské vlády byla stavba zabránena italskou vládou z roku 1874 byli tam dopraveni první vězňové. Pojme asi 800 vězňů ve společné vazbě v celách po 4 – 5 i větších. Slouží k výkonu trestu ergastala a réclusionne. Trestnice byla několikrát přistavována, zvláště zřizovány společné dílny ve zvláštních budovách a v poslední době refektáře /:jidelny:/. Nyní se pěstuje ve věznici zemědělství, ze řemesel kovářství, mechanika, truhlářství, mydlářství, krejčovství, kartáčnictví, kraječství kůže, tkalcovství. Část vězňů asi 150 v létě, 60 v zimě je ubytováno mimo ústav při zemědělských pracích.

Ústav má zvláštní zajímavost, jako sídlo ústřední vězeňské kliniky /:Reparato clinico penitenziario centrale „Giuseppe Spano“:/⁶³ s dokonalým zařízením chirurgickým s možností pojmout asi 200 nemocných. Terasa u moře /:pro léčbu vzduchem, tuberkulosy a vyrážek:/, na něž hraničí hradební zeď a radiologický kabinet doplňují zařízení nemocnice. Ústav zaměstnává tři lékaře. Jest pozoruhodný tým, že dle vzoru belgického provádí se v něm zkoumání kriminálně – antropologická, jimž jsou podrobena jen vězňové právě v nemocnici ošetřovaní. Výsledky mají být především direktivou zákonodárce práva trestního.

Římské carceri gindiziaro Regina Coeli z let 90. jsou vlastně soubor několika trestních ústavů ležících na obou březích Tibery. Především komplex budov ba pravém břehu obsahuje novější budovy pro vyšetřovací vazbu a staré vězení v místnostech bývalého kláštera delle Mantellate pro výkon trestu réclusionne, jakož i vězení pro ženy. Skupinu budov doplňuje škola vědecké policie, v níž se provádí též antropologická služba pro trestance a vyšetřovance.

---

roku 1827 se stal arcibiskupem spoletským a 17. prosince 1832 biskupem molským. Roku 1840 získal hodnost kardinála a 16. června 1846 došlo k jeho zvolení papežem (255. papež).

Pontifikát zahájil amnestií pro politické vězně 19. července 1846 a zahájil liberální reformy (mj. zrušení cenzury). Významným činem Pia IX. byl vznik ústavy. Nicméně po odmítnutí boje proti Rakousku musel v roce 1848 za pomoci bavorského vyslance Karla Spatra uprchnout z Říma do pevnosti Gaeta u Neapole. Po návratu za pomoci francouzské armády se odvrátil od liberalismu a snažil se o udržení Papežského státu.

V důsledku vítězství italské armády v roce 1860 se rozsah území ovládaného papežem zmenšil pouze na nejbližší okolí Říma, které bylo pod ochranou francouzské armády. K definitivnímu zániku Papežského státu došlo až po kapitulaci papežské armády 20. září 1870. Přestože Itálie nabídla Piovi IX. dohodu o novém uspořádání, papež zánik státu neuznal a prohlásil se „vatikánským vězněm“. Zemřel 7. února 1878. Jeho pontifikát trval 31 let.

I přes některé neúspěchy šlo o významného papeže, který založil mnoho nových diecézí a apoštolských vikariátů v USA a britských koloniích. V letech 1869 – 1870 svolal První vatikánský koncil na kterém bylo vyhlášeno dogma o papežské neomylnosti vedoucí k odštěpení starokatolické církve. 3. září 2000 byl Janem Pavlem II. prohlášen za blahoslaveného.

Ottova encyklopedie obecných vědomostí, IXX díl, heslo Pius, s. 814.

⁶³ Správně „Reparto clinico ...“ Oddělení centrální vězeňské kliniky.

Oddělení vyšetřovanců je zařízení pro počet kolem 2000. skládá se ze dvou budov dle panoptického systému zbudovaných, každá o čtyřech křídlech dle schématu:

Zvláštní zařízení oken má brániti výhledu do cel protějšího křídla: okna jsou opatřena pruhy mléčného skla kladeného šikmo ke zdi a rovnoběžně k sobě. Vyšetřovanci jsou většinou v samovazbě.

V oddělení vězňů /:přes 200:/ je zastoupeno z řemesel tiskařství s litografií a knihařstvím, zámečnictvím, truhlářstvím, obuvnictvím, krejčovství. Zvláště vyniká tiskárna o 24 tiskařských strojích, která tiskne pro potřeby státní a souromé /:za účelem výcviku v jiném druhu práce:/. Zejména publikace ústřední správy z oboru vězeňství tisknou se v této tiskárně, nesouce pak firmu „Roma, tipografia delle Mantellate“. Tiskárna je vlastně nejstarší obor v tomto vězení provozovaný, tisklať od roku 1883 úřední noviny italské. Litografie vyrábí též pro soukromníky navštívenky, hromadná oznámení atp., jichž kvalita prý je v Římě bez konkurence; svědčí tomu i ta okolnost, že mezi zákazníky jsou nejpřednější osoby politického světa italského.

Na levém břehu Tibery ve zvláštní budově je oddělení mladistvých asi o 50 chlapcích zaměstnaných hlavně výrobou hraček a tesařstvím. V téže budově nachází se místnosti dozorecké školy.

Carceri gindiziarie v Neapoli, jichž stavba počala asi před dvaceti lety skládají se z několika rovnoběžné položených budov o třech poschodích, při jichž obou dalších stranách jsou žalární místnosti. Dosud byla věznice zařízena většinou dle systému samovazby, nyní se od něho upouští a staví se v ní malé společné místnosti pro čtyři až pět vězňů. Aby nebylo viděti do protějších cel, mají okna podobu šikmých komínů s vnějším otvorem nahoře, avšak i toto zařízení bude prý změněno jako neužitečné – jde o věznici pro vyšetřovance a nezdravé. Ústav po dobudování, event. rekonstrukci pojme 3000 – 4000 vyšetřovanců.

Severozápadně hraničí na soudní věznici oddělení pod společnou správou, v němž vnitřní službu konají řádové sestry.

Oddělení mladistvých má zvláštní budovu S. Eframo ve vnitřním městě. Čítá 150 mladistvých a jest největším italským ústavem toho druhu. Vyniká překrásnou vysokou polohou.

V okolí Neapole slouží výkonu trestu reclusioni trestnice na ostrovech v Nisidě a Procidě.

Ostrůvek Nisida celý je věnován účelům trestnice. Hlavní budova na nejvyšším místě ostrova je starý zámek zařízení k výkonu trestu ve společné vazbě. Pojímá nyní asi 425 vězňů /:dle potřeby až 620:/. Dílny jsou jednak v hlavní budově, jednak v budově sousedící s mořem a vybíhající

v budovu bývalého manicomio criminale⁶⁴ obklopeného se všech stran mořem. Ústav provozuje obuvnictví, zámečnictví, truhlářství, krejčovství, tkalcovství, košíkářství ve vlastní režii i na objednávku. Část vězňů staví nyní novou silnici a na účet Genio Civile maritimo⁶⁵ přestavuje ostrovní maják. Většina povrchu ostrova je pokryta ústavními vinicemi, jež tvoří velkou část jeho hospodářství. Pěstuje se též dobytek.

Stupně výkonu trestu a rozřídění vězňů nově upravil dekret z roku 1903, který změnil příslušná ustanovení služebního řádu dle systému bodového. Trest réclusionne vykonává se dle čl. 13. tr. z. it. nejprve v nepřetržité samovazbě, načež následuje perioda nočního odloučení s příkazem mlčení za dne. V tomto období se vězňové dělí na tři třídy:

1. první zkušební /:di prova:/
2. druhou obecnou /:ordinaria:/
3. třetí třídy vyznamenání /:di merita:/

Do první třídy zařadí se trestanci, když ukončili periodu nepřetržité samovazby. Do druhé třídy postoupí po šesti měsících, nebyli – li samovazbou; každé takové disciplinární potrestání prodlužuje pobyt v první třídě o jeden měsíc. Postup do třetí třídy děje se po jednom, dvou nebo třech létech dle toho, jde-li o trest kratší pět let, v trvání od pěti do deseti let nebo více než deset let, pokud trestanec nebyl alespoň šest posledních měsíců disciplinárně potrestán. Byl-li trestanec ve třetí třídě potrestán samovazbou, vrátí se do druhé třídy, z níž může postoupiti do třetí teprve po roce, pakliže nebyl šest posledních měsíců potrestán.

Lhůta postupu do druhé třídy může býti zkrácena, pakliže vězeň vykonal ušlechtilé skutky nebo skutky nepochybně prospěšné veřejné správě. Tato lhůta prodlužuje se u recidivistů o polovici. Třídy jsou odlišeny výhodami.

Jen vězňům druhé třídy může býti dovoleno míti světlo v cele nebo ložnici a častěji psáti; jen vězňům třetí třídy častější návštěvy v oddělené místnosti, zvýšení pracovní odměny o jednu desetinu, zvláštní doporučení ochrannému spolku a jen o nich může býti učiněn návrh na udělení milosti hlavou státu. Příslušník třetí třídy může býti zařazen do přechodného ústavu rozhodnutím ministerstva, jestliže odsouzen k trestu réclusionne aspoň tříletému odpykal polovinu trestu ale ne méně než 30 měsíců /: dekret ze dne 19. února 1922:/.

---

⁶⁴ Blázinec pro zločince.

⁶⁵ Genio civile je označení pro uskupení, které se zabývá projekční prací. Po sjednocení Itálie projektovalo a inženýrsky zabezpečovalo také meliorační práce v bažinách. Marittimo znamená v překladu námořní, takže se nejspíš jednalo o oddělení, které se zabývalo projektováním staveb spojených s mořem.

Nechová-li se trestanec řádně, bude na návrh ředitelství rozhodnutím ministerstva vrácen do řádného trestního ústavu, kde bude zařazen dle okolností do třídy první či druhé. Podmínkou postupu do přechodného ústavu pak bude, aby ztrávil po šesti měsících v první a druhé třídě a pak opět dosáhl třídy třetí a v ní ztrávil šest měsíců, aniž byl disciplinárně trestán.

Trestanci vzpurného chování mohou být po první periodě samovazby dodáni do kárné trestnice /:casa di rigore:/, kde jsou chováni v samovazbě, navštěvováni a lékařsky pozorováni.

Některá další ustanovení služebního řádu:

Italské trestnice spravují se všeobecným služebním řádem z roku 1891 /:reglemento generale:/ častokráte undifikovaným pozdějšími ustanoveními.

Po světové válce byl režim vězeňský v mnohém zmírněn. Cirkulář ze dne 15. února 1921 a ze dne 19. února 1922 upravil počet dopisů a návštěv. Povoleno trestancům psátí nejméně jeden dopis za čtrnáct dní a přijímati návštěvu jednou měsíčně. Ředitel může ve výjimečných případech povolit výhody ještě značnější.

Cirkulář ze dne 5. srpna 1922 povolil trestancům, s výjimkou mladistvých. Kouřiti v místech a v době určených ředitelstvím, jakož míti v kleci ptáka v trestnicích /:casa di pena:/, zejména periodě úplné samovazby. Ve všech trestních ústavech mají být zřízeny pro trestance ve společné vazbě jídelny /:refektáře:/ opatřené stoly, lavicemi a skříněmi s číslovanými zásuvkami, v nichž se ukládají jídelní přístroje.

Cirkulář ze dne 10. prosince 1921 snaží se vzhledem k budoucímu trestnímu právu italskému zmírniti uvěznění v samovazbě vzhledem k množícím se vězeňským psychosám. Povolují se trestancům v samovazbě dvě hodiny procházky /.po př. ještě déle dle uznání lékaře:/, má jim být poskytnuto dostatek práce, popř. i pod širým nebem v zahradě a zemědělství, není-li jiné vhodné práce. Připomíná se užívání knihovny pro rozptýlení a lékaři se přikazuje, aby při vstupní prohlídce dbal, zda vězeň je k výkonu trestu v samovazbě způsobilý.

Práce vězeňská

V italských trestnicích pracuje se většinou na vlastní režii, ať je výrobek určen pro ústav sám, pro stát či prodej. Pronajímání pracovní síly trestancovy soukromníkům děje se je výjimečně, kde toho vyžadují místní poměry /:nedostatek pracovních sil k dobývání soli u Cagliari:/⁶⁶ nebo ve věznicích vyšetřovacích, kde by se státu vlastně zařizování dílen a vedení špatně vyplácelo.

---

⁶⁶ Hlavní město provincie Sardinie. Vězňové zde byli zaměstnáváni při výrobě soli z mořské vody. *Otova encyklopedie obecných vědomostí*, díl V., heslo Cagliari, s. 28.

Trestanci pracující v nájmu jsou po zákonu pojištěni proti úrazům. Úrazy ostatních hradí správa státní.

Čl. 12, 13, 15 a 21 tr. z. italského stanovena je povinnost vězňů pracovati. Čl. 276 ref. gen. rozšířil povinnost tuto i na vyšetřovance, kteří se nevydržují na vlastní útraty.

Odměna vězňů stanovena byla posledně královským nařízením ze dne 16. května 1920, č. 1008, jimž undifikovány byly články 566 – 875 všeobecného réglementu. Čl. 607 stanoví nyní zásadu, že práce trestanců, ať děje se ve vlastní režii nebo na zakázku, má býti odměňována přibližně mzdou svobodných dělníků příslušných odvětví se zřetelem na větší nebo menší výkonnost pracovníků dle zvláštních podmínek, inteligence, schopností a prostředí. Základem stanovení příslušné částky odměny jsou tabulky /:schválené ministerstvem:/ sestavené pro každou dílnu tak, že práce téhož druhu jsou si vždy rovny. Odměna je tu určena za kus každého výrobku. Dle denní mzdy odměňuje se všeobecně práce dílovedoucího a jeho zástupce, písaře a jiných trestanců, kteří jsou zaměstnání správou pracovního provozu.

Z částky, odměňující dle tarifu práci připadá – po vyučení – jako odměna vězňům 4/10 až 8/10 dle toho, byli-li odsouzeni ku trestu káznice káznice /:ergestolo:/, uzavření /:reclusione:/, vězení /:detenzione:/ nebo vazby /:arresto:/ nebo jde-li pouze o vyšetřovance. Při dobrém chování udílí se prémie 1/10 /:čl. 39 dekretu z roku 1903:/. Zbytek připadá státu. Vězňové mohou užít 8/10 z částky připadající jim jako odměna za vedlejší požitky, ale ne více než L 0,33 až L 0,65⁶⁷ denně, zase dle způsobu trestu na svobodě, leč by šlo o trestance zaměstnané pracemi zvláště namáhavými nebo v místnostech nezdravých a to se svolením ministerstva na návrh ředitelství /:čl. 520:/. Trestancům, kteří nepracují celý měsíc beze své viny, může býti povoleno použití na vedlejší požitky 0,30 L – 0,55 L denně dle druhu trestu /:čl. 521:/. Trestnici kárné /:casa di regore:/ odměna činí v období zkušebním jednu polovinu, potom dvě třetiny obvyklé mzdy. Částku, kterou možno věnovati na nákup vedlejších požitků, určuje ředitel.

V zásadě pracují italské věznice pro potřeby vlastní a státní vůbec; práce pro soukromníky je výjimkou a ústřední správa hledí zaváděti takové odvětví pracovní, která vyplňuje mezeru domácí výroby svobodné.

Za války byl zřízen a nařízením ministerstva spravedlnosti ze dne 21. dubna 1921 reorganisován při centrální správě „Ústřední úřad průmyslového odvětví a práce pro trestnice a polepšovny /:servizio centrale delle industrie e dle lavoro per hli stablimenti carcerari e per i Riformatori:/, jehož hlavním úkolem jest opatřovati práci trestnicím,

---

⁶⁷ Italských lir.

vyrovnávati nadbytek a nedostatek pracovních sil k potřebě jednotlivých ústavů a předcházeti konkurenci s prací volnou. Jest dále úkolem „Ústředního úřadu“ studovati veškeré otázky týkající se práce vězeňské sbírat a zkoumati příslušnou cizí literaturu; konečně opatřovati a vyměňovati stroje a nářadí jednotlivých ústavů, sestavovati tabulky odměn, uzavíratí smlouvy s podnikateli, sdělavati statistiky, prováděti technickou inspekci atd.

Při umisťování vězňů hledí se význačným způsobem k tomu, aby mohlo býti využito jednak jich zručnosti i aby ústavní provoz byl cele v pohybu. Ředitelství věznic jsou povinna měsíčně zasílati seznam trestanců nezaměstnaných, jakož i scházející počet sil.

Zemědělské kolonie

V Itálii odedávna hojně byli trestanci zaměstnáváni zemědělskými aj. pod širým nebem. Je v tom prostředek, jak vyhnouti se obtížím volné soutěže, již snaží se správa čeliti též co největší mnohostranností průmyslové výroby v ústavech uzavřených.

Zaměstnání zemědělskou prací dělo se

1. na účet soukromníků, jimž pronajímána pracovní síla trestanců, dle zákona ze dne 2. srpna 1897, č. 382,
2. na účet státu při uzavřených věznicích,
3. v zemědělských koloniích, které prošly dalším vývojem a daly výkonu trestu v Itálii zvláštní, charakteristický ráz.

Význam trestních kolonií italských vysvitne nám nejlépe z historického vývoje právního podkladu.

Čl. 14 trestního zákona z roku 1889 připouští, aby trestanec odsouzený k trestu uzavření /: réclusionne:/ na dobu ne kratší tří let, když odpykal polovici trestu a ne méně než 30 měsíců a choval se řádně, ztrávil zbytek trestu v trestním ústavě /:stabilimento penitenziarie:/ zemědělském nebo průmyslovém nebo aby byl zaměstnán veřejnými veřejnými nebo soukromými pracemi pod dozorem veřejné správy. Tímto ustanovením uzákoněna byla instituce t. zv. přechodných ústavů /:terminu toho užívá Reglemento generale z r. 1891 ve čl. 14 č. A „le case di pena intermedia“:/.

Dále šlo ustanovení zákona ze dne 26. června 1904 vyvolané potřebou bonifikací v Sardinii. Jeho č. 1 stanoví, že trestanci odsouzení k trestu uzavření mohou býti, pokud tu nejsou všechny ústavy, o nichž mluví čl. 13 tr. z. určeni k veřejným pracem vysušování a bonifikací dle bližších ustanovení nařízení, které však vydáno nebylo. Za války král. Nař. Ze dne 29. listopadu 1917, č. 2038 rozšířilo možnost užití trestanců pro

všechna odvětví pracovní. Tím byl ale též se zemědělských kolonií setřen dosavadní ráz přechodných ústavů.

Dnes je takových kolonií v Itálii 12, největší z nich na Sardinii a rozloha pozemků jim patřících je o málo menší 20 000 ha. Hojnost nevyužitě půdy na Sardinii, užívané odedávna k deportaci a tím vítána možnost zmenšiti náklady výkonu trestu výnosem práce vedla k rozmachu zemědělských kolonií.

Ferriho návrh italského trestního zákona, který v široké míře připravuje výkon trestu v zemědělských koloniích, zdůrazňuje, že v Itálii, zemi slunce a mírného podnebí zemědělské kolonie nejlépe odpovídá minulému životu většiny trestanců poskytujíc v práci pod širým nebem účinnou desinfekci fysickou i mravní /:Progetto, str. 17, Ferri: La reforma della giustizia penale in Italie, str. 21:/.⁶⁸

„Na Sardinii vše bylo získáno plodnou prací vězňů po ustavičném a úporném zápase s živly, proti nekonečným překážkám, především proti hroznému metle malárie, která udolávala grandiosní postup znovuzřízení obávaných krajů ..... Všude vítězila lidská práce kde dříve byla močály, tam dnes zvedají se pyšné vegetace; mocný hlas práce nastoupil místo hlubokého odloučení opuštěných končin ....“ . Tak charakterisuje sardinské kolonie ústřední správa vězeňská.

Pěstuje se hospodářství lesní, uhelné, chov dobytka, vinařství, sýrařství, zahradnictví, hospodářství polní i luční, dobývá se stavební kámen, vápno, hlína, mořská sůl. Italské věznice a polepšovny účastní se úspěšně hospodářských a průmyslových výstav.

Nejrozsáhlejší je kolonie Castiadas na Sardinii na jejím jihovýchodním pobřeží asi 60 km od Cagliari. Má rozlohu přes 6500 ha a pojme na 750 kolonů /:nyní 600:/ . Kolonisace byla tu zahájena roku 1875 s třiceti trestanci. Ústřední budova zaujímá správní a hospodářské zařízení, ostatní ubikace, šest statků hospodářských je roztroušeno po celém hornatém území kolonie. Zvláštní stavení určeno je pro 40 uhlokopů. Právě z Castiadas bylo provedeno mnoho prací vysušovacích a bonifikace půdy. Jak práce postupují, plyne z toho, že rozloha obdělání půdy stoupla s 867,90 ha roku 1910 v roce 1922 na 1000 ha. Pěstují se ovce, koně, skot, brav, víno, oliva; lesy poskytují materiál k výrobě dřevěného uhlí.

Dozor nad zemědělskou prací mají agronomové a asistenti, nad stavbami orgány služby technické. Zemědělský inspektor generálního ředitelství věznic dozírá na všechny zemědělské trestní kolonie.

Pracuje se v oddílech po deseti mužích, provázených dvěma dozorci ozbrojenými puškou a revolverem.

---

⁶⁸ Reforma trestního práva v Itálii.

Dle úrodnosti půdy a polohy různí se produktivnost jednotlivých kolonií, z nichž některé jsou hospodářsky aktivní.

Vzděláno je dosud více než polovice obdělátné půdy a více než 1/8 veškeré půdy kolonií. Vyšší mzda odměňuje těžkou a často ne běžnou práci.

Vzhledem k chystané reformě trestního práva v Itálii hodlá ústřední správa ještě rozšířit zemědělské kolonie dosud existující v přesvědčení, že nejrozumnější trest je přidělit vězně práci venkovské, poněvadž jedině zemědělství může poskytnouti obnovu mravní i hmotnou.

Výchova

Školní vyučování v italských věznicích probíhá z velké části elementární nauky vzhledem k velikému počtu analfabetů. Povinnost návštěvy školy trvá do dvacetipěti let, pro starší je odměnou dobré chování /:čl. 398:/.

O výchovu rozumovou a mravní pečují se přednáškami, doprovázenými světelnými obrazy, kinematografickými představeními obsahu poučného a mravoučného, zpěvem vlasteneckých písní a hudbou /:circolare ze dne 30. října 1922:/.

Knihovníkem jest ve věznicích kaplan, v reformatoriích učitel. Proti knihovnictví duchovního slyšení je v Itálii stížnosti co do konservativnosti a jednostrannosti ve výběru knih. Tak samo circolare ze dne 30. října 1921. knihy, které mají být doplňkem vyučování školního, má rozdělit učitel /:cirkulář ze dne 1. září 1922:/.

Každé vězení má mít pokud možno čítárnu, jež v případě potřeby může být umístěna v refektáři nebo v místnosti vyučovací. Citovaný cirkulář obsahuje knihovnický řád /:Regolamento delle Biblioteca Circolante:/.

Knihovny mají mít zvláštní oddělení pro mladistvé, pro muže a ženy. Pozoruhodno jest, že knihovna obsahuje dvě oddělení: jedno přístupné bezplatně, druhé za měsíční předplatné. Podmínky přípuštění jsou: žádost trestance adresovaná ředitelství, záloha 10 L a měsíční předplatné. Jediný abonent může se předplatit několikanásobně. Knihy oddělení přístupného za předplatné nesmějí být odňaty svému účelu a poskytnuty neabonentům. Cirkulář ze dne 1. září 1922 radí zařadit publikace více hledané a revue, nejprve do oddělení předplatitelů a teprve po delším čase je přemístiti do oddělení obecně přístupného. Knihovny nesmí užívat, kdo knihy poškozovali, ztratili, nebo půjčovali dále.

Úpravou a rozsahem vyniká italský vězeňský týdeník „La domenica del carcerato“⁶⁹, nyní v druhém ročníku vydávaná a tištěná v soudní věznicí římské, za redakce jejího ředitele. Osmistránkové číslo má na titulním listě

---

⁶⁹ Věžeňova neděle.

ilustraci, obvykle ze života vězňů nebo veřejného. Další obsah vyplněn je příspěvky trestanců a beletrie. Velkou část tvoří správy ze života vězňů, zejména informace o nových kulturních institucích v trestnicích. Poslední stránka, nadepsaná „da una domenica all'altra“⁷⁰ obsahuje zprávy o politických událostech domácích i cizích z uplynulého týdne. Časopis dodává se trestancům všech věznic italských za předplatné.⁷¹

Služba bezpečnostní

V Itálii užívá se dosud vojenských hlídek k zevnímu střežení vězeňských budov. Služba dozorců trvá deset hodin denně /:od 7 hod. ráno do 5 večer:/, shodně s pracovní dobou trestanců. Noční služba koná se ve dvou odděleních od 5 – 12 hod. a od 12 – 7 hod. ráno.

Sozioni per minorenni ⁷²

„Vězňové mladší 18 let jsou vždy přes noc odloučeni a uvězněni v oddílech úplně oddělených, aby byl zamezen veškerý styk s dospělými /:č. 235 reg.:/.“

Toto ustanovení všeobecného služebního řádu jest realizováno odděleními pro mladistvé při soudních věznicích v Turině, Miláně, Janově, Florencii, bologni, Římě, Neapoli a Palermu s úhrnným počtem asi 325 mladistvých vězňů. Do vlastních oddělení mají však přístup jen mladiství polepšitelní. K tomu cíli všichni mladiství vstupující do trestnice, musí vyčkati určitou zkušební periodu v oddělení „Depositato“ než jsou připuštěni do oddělení pro mladistvé. Jest úkolem ředitele věnovati po tu dobu největší pozornost studiu charakteru mladistvého s pomocí zpráv soudu a úřadu bezpečnosti. Zpětilost nevylučuje, aby mladistvý byl do oddělení zařazen.

Některá větší oddělení mají úplné elementární šestitřídní vyučování /:1 " hod. denně:/ /:většina analfabetů:/ . Pěstuje se gymnastika /:1 " hod. denně:/, kreslení, zpěv, hudba /:Neapol:/ . Oddělení mají knihovny celkem asi o 6000 svazcích /:Neapol 1350, Řím 1100:/ . Konají se přednášky poučné a mravoučné, často se světelnými obrazy /: kupř. v roce 1922 ve všech odděleních 329:/ .

---

⁷⁰ Od jedné neděle do další.

⁷¹ Pro Württembersko tiskne se v trestnici heilbronské čtrnáctidenník „Welt und Leben“ psaný sice pro vězně, nikoli však vězni samými. Již titul časopisu, redigovaného ředitelem, jenž spolu s učitelem obstarává obsah, je příznačný pro jeho směr. Každé číslo obsahuje na čtyřech stránkách pod symbolickým záhlavím nejprve několik výroků světových myslitelů /:Für stille Studnen:/ . Následuje stat politická propletená úvahou, potom zprávy z ciziny a domácí a konečně různé zprávy. Není s podivem, že v Německu zaujímají mnoho místa zprávy o zásobování. Zvláštní rubrika věnovaná je stavu pracovního trhu. Následující zprávy o technických vymoženostech, o tělocviku, hře a sportu. Poslední stránka věnovaná je belletrii, básním a článkům dobrých spisovatelů domácích a cizích. Pestrý obsah uzavírají hádanky a veselý koutek (pozn. V. Solnař).

⁷² Správně „Sezioni per Minorenni“ - Oddělení pro mladistvé.

Poněvadž mladiství neznají pravidelně žádného řemesla a doba je příliš krátká, aby se mu naučili, jsou zaměstnáváni pracemi jednoduchými jako lepením, pletením košů, výrobou hraček, kovových bonboniér /:Neapol:/, v Palermu též zahradnictvím. Někde řídí práci staří trestanci řemesla znalí /:Řím:/, jinde zvláštní mistři /:Neapol: kovové bonboniéry, kartonáž:/.

Spoluprací ředitele a všech zúčastněných úředníků zřizují se pro každého nezletilého „Cartelle biografiche“⁷³, v nichž jsou seznámenány minulost chovance, jeho prostředí, rodinné nepravidelnosti, výsledky při práci, ve škole atd. Data tato jsou důležitá zejména pro přidělení mladistvého některé ze skupin, do nichž jsou rozděleni, při čemž hledí se nejen k věku, nýbrž i temperamentu a mravní minulosti chovanců.

V jednotlivých odděleních vznikly ochranné spolky /:Società di patrono:/, které podporují mladistvé vyšlé z vězení, opatřují jim zaměstnání, výživu a přístřeší i bezplatnou obhajobu. Působí i uvnitř oddělení mladistvých pomáhajíc při vyučování, pořádajíc přednáška, doplňujíc vnitřní zařízení atd. členové spolku přijímají též mzdu umístěných již chráněnců a ukládají ji do spořitelny.

Ještě dále dospěl ochranný spolek v Turině, jehož příkladu hodlá následovati i Janov zřízením zvláštního ústavu, v němž možno poskytnouti práci a útulek nedospělým, kteří žijí v okolí jich vývoji nepříznivém nebo jsou opuštěni hmotně i mravně. Činnost spolků značně trpí poměry poválečnými.

Zvláštní oddělení pro mladistvé vězně ženského pohlaví nejsou zřízena, protože počet těchto je příliš nepatrný, mladistvé jsou však přes to z velké části chovány odděleně.

/: S. Notizie, sui Riformatori a sulle Sezioni per minorenni nelle Carceri Gindiziarie Roma 51 - 66:/ . Úředníci nedostávají odměny.

V Neapoli vyplácí se za pár vězeňské obuvi 1,60 L. Práce punčochářská a hotovení bonboniér pro soukromého podnikatele honoruje se denní mzdou 2 L. Ze 150 mladistvých je zaměstnáno 104, ostatní jsou příslušníci „Deposito“, kde chovanci první měsíc na zkoušku jsou umístěni.

O umístění ústavů v Neapoli a v Římě /:Carceri nuove:/⁷⁴ byla shora učiněna zmínka. Vězení S. Eframo v Neapoli má půvabnou polohu, je obklopeno zahradami, má krásné výhledy a vzdušné dvory. Přes noc jsou chovanci v celách, jen v Římě jsou pro nejmenší společné ložnice pro čtyři. Větší oddělení mladistvých mají ubikace úplně místně oddělené, ústav v Neapoli největší, je i správně úplně neodvislý a má vlastního ředitele.

---

⁷³ Biografické karty (kartotéční).

⁷⁴ Nové vězení.

Oddělení v Miláně učinilo zajímavý a zdařilý pokus uspořádati s nejlepšími chovanci jako odměnu vycházku do města. Toto oddělení zavedlo též službu antropologickou ve větším rozsahu.

Regi riformatori

O jich úkolu byla řeč shora. Polepšovny byly dříve spravovány dle předpisů pro trestnice, majíce ráz ústavů trestních. Částečnou změnu přinesl všeobecný služební řád z roku 1877 a zejména z roku 1907. Itálie má nyní deset státních riformatorií, vesměs pro chovance mužského pohlaví, jež pojmu úhrnem přes 2200 chovanců. Jsou to riformatorie v Neapoli, S. Maria Capua Vetere, Římě, Pise, Bologni, S. Lazzaro Parmense, Boscanaregus, Turině, Cairu Montenotte. Jedno oddělení riformatoria v Turině je určeno pro chlapce vyloučené z ostatních ústavů pro velmi špatné chování, nejtěžší to disciplinární trest /:čl. 137:/.

V roce 1922 bylo umístěno v riformatoriích státních i soukromých 2779 chovanců mužského a 864 ženského pohlaví, z toho však jen 37 /:4:/ dle ustanovení trestního zákona /:čl. 53 – 54:/ a 982 resp. 246 dle zákona o veřejné bezpečnosti /:dětí zanedbané, toulavé a nevěstky:/ . Býti útulkem těchto posledně jmenovaných je vlastním úkolem riformatorií. Ústřední správa snaží se v poslední době vymýtit zneužívání riformatorií neoprávněným tam umísťováním mládeže k žádosti rodičů; tím způsobem klesl počet chovanců od roku 1918 o 792.

Všechna státní riformatoria mají šestitřídní elementární vyučování, některé i jednu nebo dvě třídy technické /:classi tecniche:/ . V několika ústavech učiněn byl pokus dáti navštěvovati chovancům v přechodné periodě před propuštěním, pokud dobrým chováním si toho zasloužili, vzdělávací ústavy, pokus tím pozoruhodnější, že chovanci, docházejíce tam a zpět nejsou provázeni ústavním personálem, prý s výsledky všestranně příznivými /:Notizie 14:/ srov. circolare ze dne 15. listopadu 1920.

Knihovny veškerých státních riformatorií čítají celkem na 9000 svazků /:knihovny soukromých ústavů přes 2500 pro chlapce a přes 3500 pro dívky:/ . Hojně se konají přednášky /:v roce 1922 počtem 203:/ , často provázené světelnými obrazy, k nimž přístroj a filmy byly zdarma zapůjčeny /:v roce 1922 v počtu 114:/ .

Výsledky vychování objasní čísla: v roce 1922 vstoupilo do riformatorií 958 analfabetů, po roce zbylo z nich 98.

Tělesné výchově slouží tělocvik – na tomto poli vydobili si chovanci několika diplomů – sport /:foot – ball:/ , procházky. V riformatoriu S. Maria Capua Vetere učiněn zdařilý pokus dovoliti chovancům svobodnou procházku bez jakéhokoliv dozoru. Stejně v Turině /:circolare ze dne 15. listopadu 1920 pro třídy di distinzione a comune. Cit. Circolare uvádí, aby příležitostně „nejlepší chovanci byli za odměnu posíláni na představení

kinematografická, na veřejné koncerty, k vlasteneckým slavnostem a jiným dovoleným zábavám Neboť takto se vždy oddálí s myslí dětí myšlenky uzavření.“:/.

Všichni chovanci jsou zaměstnáni v dílnách a v zemědělství. Výjimku činí mladší dvanácti let, kteří jsou pouze vedeni k zručnosti tím, že realizují nápady na papíře, řevem, železem, aby zvykali oko a ruku řemeslu. Dle sklonů. Které takto projeví, přidělují se jednotlivým řemeslům. Každoročně konají se zkoušky, jež jsou podmínkou zařazení do vyššího stupně. Při této příležitosti provádějí se výstavy /:circolare z 15. listopadu 1920:/.

Riformatorie v Neapoli doplňuje vzdělání některých svých chovanců studiem na Vyšším ústavu elektrotechnickém a na Umělecko – průmyslovém museu.

Chovanci dělí se dle věku na oddělení /:square:/ a dle chování na třídy /:classi:/. Oddělení čítá nejvýše 15 chlapců a v jeho čele stojí učitel. Obvyklé třídy jsou tři: zkušební /:di esperimento:/, obecná /:comune:/, třída vyznamenání /:di distinzione:/ a mimořádná /:kárná – di punizione:/ pro chlapce špatného chování. Postup z třídy do třídy, jakož i přidělení třídě kárné se na základě bodů, kterých se dostane každému chlapci za chování, učení a prospěch při práci /:čl. 68:/.

Oddělení jsou vždy odloučena v ložnicích, v refektáři, v kostele a v přednáškové síni /:čl. 69:/.

Chlapci, kteří vstoupí do polepšovny, zařadí se do první zkušební třídy. Dostanou-li po tři měsíce při měsíčních klasifikacích nejméně sedm bodů /:z 10:/, postoupí do druhé třídy obecné. Další postup do třetí třídy vyznamenání přiznává se jim po dalších třech měsících, když dostali ta sebou aspoň osm bodů průměrně v měsíci.

Dokud nedosáhli naznačeného průměru bodů, zůstanou ve třídách do nichž náleží. Když naproti tomu byli potrestáni přísnou vazbou nejméně pěti dnů, přidělí se třídě kárné a mohou se vrátiti do třídy, z níž vyšli teprve tehdy, když se jim dostalo tři měsíce po sobě průměrně osmi bodů /:čl. 70:/.

Klasifikaci určuje ředitel každého měsíce, na základě posudku censora /:o chování, pořádku a čistotě dle návrhu učitelů v čele oddělení:/, duchovního /:o mravním chování:/, učitelů /:o chování ve škole a prospěchu:/, dílovedoucích /: o pokroku v řemesle:/. Posudky se zaznamenávají v rejstříku tvořícím část záznamů vedených o každém chovanci /:čl. 71:/.

První třída nemá žádných výhod. Další dvě třídy odlišeny jsou výší pracovní odměny a částky, kterou chovanci smějí vynaložiti na vedlejší požitky.

Regolamento vypočítává dále stupnici individuálních odměn za dobré chování a prospěch ve studiu a práci /:udělení čestných stupňů vojenských, školních, v dílně, připuštění k měsíčním vycházkám a návštěvám mimo ústav, k výletům, zápis do čestného komitétu, školní prémie, stříbrná medaile:/.

V první třídě zkušební /:di esperimento:/ nedostávají chovanci žádné odměny, ve druhé /:comune:/ 2/10 úhrnné mzdy připadající na jich výrobky, ve třetí třídě /:di distinzione:/ 4/10 této mzdy. Vytrvají-li v této poslední třídě dvanáct měsíců bez přerušování, zvýší se odměna na nejvyšší částku 5/10 celkové mzdy. Výdělek tvoří část jmění každého chovance, který si z něho může hradit jen nákupy služebním řádem povolené.

Hojně se pěstuje ve státních i soukromých riformatoriích hudba, sborový zpěv, recitace a kreslení. Některá riformatoria mají hasičské školy.

Riformatoria a oddělení mladistvých byla odedávna miláčkem italské školy správy vězeňské. Zvláště řemeslná výchova v riformatoriích je hodna podivu.

Ředitelé riformatorií musí vykázati stejnou přípravu jako ředitelé trestnic. Personál má vesměs pedagogické, učitelské vzdělání od t. zv. reformy Síriovy roku 1907, kdy dozorců po způsobu trestnic nahrazení vychovateli. Noční službu koná personál zvláště k tomu určený a jeden učitel.

Odborný výzkum chovanců po stránce antropologické a psychologické není v Itálii daleko tak vyvinut, jako např. v Belgii. Služební řád přikazuje ovšem řediteli ústavu a lékaři, aby studovali individualitu každého trestance. Výsledky zapisují se do záznamů dle jednotného vzoru o každém vedených /:certa biografica:/ obsahujících minulost chovanců po stránce dědičnosti a prostředí, poznatky fyziologické a psychologické, dále posudky personálu o chování a prospěchu a klasifikaci, odměny a tresty, záznamu o propuštění, jež opatřovati si přikazuje služební řád řediteli.

Navštívené ústavy zvláště

Nový ústav v Cairo – Montenotte, „Cesare Abba“ severně od přímořské Savony v půvabné horské krajině opodál obce, otevřen byl v roce 1922 a dosud není plně vybudován a obsazen. Nyní má 120 chovanců a dosud není plně vybudován a obsazen. Nyní má 120 chovanců. Personál skládá se ze šesti učitelů a pěti mistrů. Provozují se tato řemesla: zámečnictví, kovářství, truhlářství a obuvnictví. Pracovní doba chovanců je pětihodinná rozdělena na dvě části.

Při stavbě ústavu uvnitř i zvenčí bylo úzkostlivě dbáno toho, aby odpadly veškeré reminiscence na trestnice. V čele je ústavní zahrada, obehnaná jednoduchým zahradním zábradlím, takže má vzhled spíše školní budovy. Dvory a další budovy jsou obklopeny prostou zdí.

Ústav skládá se ze tří budov za sebou s rovnoběžnou delší stranou. První dvě jsou spojeny krytou stavbou.

V první, dvouposchodové, ústí přední stranou do zahrady u vchodu jsou úřadovny, museum pedagoga Cesare Abba, jehož jméno ústav nese, výstavba výrobků, obydlí personálu. Ve spojovací budově v přízemí refektář pro 200 chovanců, úřadovny censorů, obydlí svobodných učitelů, školní museum a pokusný kabinet.

V přízemí druhé budovy je kuchyně, prádelna, malý refektář pro 50 chovanců, skladiště potravin, divadlo pro 500 diváků, úřadovna duchovního, v podzemí kárné cely a zámečnické a kovářské dílny. V prvním poschodí jsou místnosti školní a sklad šatstva, v druhém poschodí nemocnice, lázně, čítárna, knihovna.

Ve třetí budově jsou v přízemí dílny, v prvním a druhém poschodí osm ložnic, velikých a vzdušných místností s dvouposchodovými kojemi, každá místnost pro 30 chovanců. Tyto místnosti jsou určeny při nepříznivém počasí též pro rekreaci. Ve třetím poschodí je síň hudební a jiné místnosti vyučovací. Ústav má šest světlých, slunných dvorů.

Později bude vybudováno ústavní zemědělské hospodářství, které dodá jeho pracovním možnostem větší rozmanitosti.

Riformaltorio „Nicolo Tommaseo“ v Tivoli u Říma skládá se ze tří oddělení místně úplně odloučených.

Ústřední budova s překrásnou vyhlídkou na údolí byla vystavěna v roce 1729 jesuity; byla potom sídlem papežů. Po roce 1887 byla přestavována.

Budova „sezione dei Cappuccini“ na hoře Ripoli pochází z roku 1610 byvši zbudována mnichy kapucíny. Účelu riformatoria slouží od roku 1871.

Sezione „Missione“ byla vystavěna roku 1729 misionáři. Nyní jsou v ní chovanci mladší dvanácti let.

Sluší se připomenouti, že „Nicolo Tommaseo“ slouží jen k umístění nezbedných dětí, žádají-li toho rodiče ve smyslu článku 222 obč. zák. italského.

Ústav pojme 315 chovanců v noční samovazbě. Má rozsáhlé školní místnosti, hudební síň, sál divadelní a přednáškový, čítárnu, tři refektáře, devět dílen, dvanáct dvorů.

Za řemesel jest zastoupeno: truhlářství, krejčovství, obuvnictví, zámečnictví, řezbářství. V oddělení dei Cappucini je malé polní hospodářství /:vinařství:/ s praktickým vyučováním zemědělství.

Každou dílnu vede mistr specialista. Vyučování řemeslnému je vyhrazeno průměrem 36 hodin týdně.

Ondřej Hladík

Prameny a literatura:

SOA Praha, fond Trestnice pro ženy Řepy 1864 – 1948, kart. 162.

Ottova encyklopedie obecných vědomostí, heslo Cagliari, V. díl, s. 28.

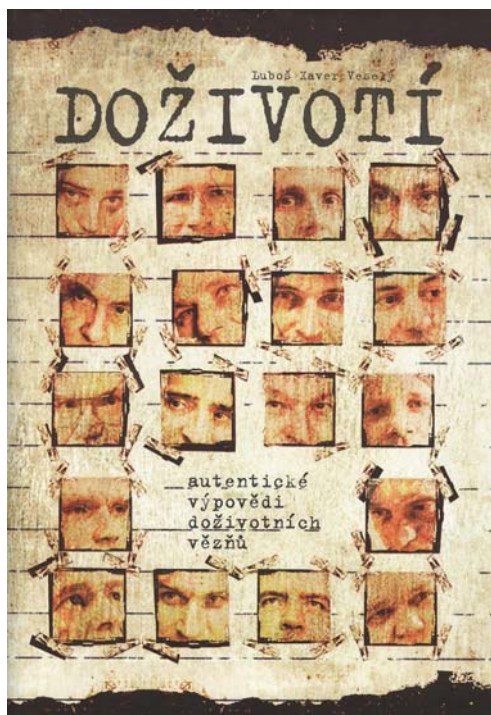
Ottova encyklopedie obecných vědomostí, IX. díl, heslo Pius, s. 814.

Recenze knihy

Luboš Xaver Veselý

Doživotí

Nakladatelství X.Y.Z 2007, 446 s.

Doposud se knihy, jejichž obsahem jsou rozhovory s vězni, případně jejich vzpomínky, zaměřovaly na oběti komunistického režimu. Nový pohled na toto téma přinesl Luboš Xaver Veselý, známý spíše jako moderátor rozhlasových a televizních talk show, mezi jehož předešlé počiny na poli literatury patří populárně pojatá kniha o potížích s hubnutím. Tentokrát si vybral závažnější námět, který si zasluhuje pozornost, přinejmenším kvůli obtížím, jež musel překonat před tím, než mohl celý projekt realizovat. Rozhodl se uskutečnit a publikovat rozhovory s osmnácti současnými doživotními vězni. Jen pro upřesnění, jejich celkový počet je třicet dva, ale zbytek oslovených odmítl

jakoukoliv komunikaci.

Řadu rozhovorů otevírá úvodní slovo ředitele valdické věznice, stručně informující o našem vězeňství. Následují zmiňované rozmluvy s mediálně více či méně známými zločinci, uskutečněné přímo v prostorách věznic Valdice, Mírov a Rýnovice. Nemá význam jmenovat konkrétní případy, ale všemi se jako jedna z ústředních myšlenek prolíná tradiční tvrzení všech odsouzených o jejich nevině nebo polemika s nepřiměřeností trestu za spáchané trestné činy.

Koncepce knihy vychází ze zažité praxe autora, který se jako moderátor programů, jimž se nedá upřít určitý podíl bulvárnosti, často snaží o prvoplánové zaujetí diváka. Důsledkem je poměrně povrchní přístup k mnoha tragickým událostem a na několika místech až netaktní narážky na spáchaný zločin. Nicméně je třeba přiznat, že navázání otevřeného rozhovoru s vězni, izolovanými po dlouhou řadu let od okolního světa, není lehký úkol. Přesto je kniha velmi naturalistickým pohledem do myšlenkového světa pachatelů nejtěžších trestných činů a může působit až šokujícím dojmem. Na druhou stranu přináší i zjištění, že neradostný život ve vězeňských celách přiměl, alespoň některé z nich, k zamyšlení nad svými činy a dovedl je ke snaze o nápravu.

Ondřej Hladík

Základy občanské mravouky

Závist

Mezi nejstarší a zároveň nehorší projevy zla patří závist. Velmi mnozí lidé závidí každý sebemenší úspěch dokonce i rodinným příslušníkům. Závist má své základy ve špatné výchově, vzniká z egoistického posouzení cizí radosti. Vychází z otázky: Proč právě on a ne já? Závistiví lidé se projevují tak, že své vlastní neúspěchy svádějí na druhé a poměřují sami sebe s přednostmi a schopnostmi druhých. Závistivý člověk nikdy nepřemýšlí nad tím, nestojí-li osoba, které závidí, výše než on sám tím, že má vyšší společenské postavení, lepší vzdělání, nadání, atd. Je schopen vidět jen rozdíly poměrů, ale nikoli jejich příčiny. Někdy jde závist tak daleko, že závistivec pocituje zadostiučinění, když se druhému přestane dařit, nebo když jej postihne neštěstí. Může se stát, že existují snaživí lidé, kteří nedosahují žádoucích výsledků, vše se jim vše pod rukama bortí a zdá že, mají přísloušnou „smůlu“. Naproti tomu existují lidé, kterým se vše daří bez toho, že by vyvíjeli nějaké obzvláštní úsilí, nebo dosahují vynikající výsledky nečestnými prostředky, aniž by se museli za své činy odpovídat. (zbohatlíci, lichváři, zloději, atd.)

Morálně vyrovnaný člověk ví dobře, že štěstí nezávisí na bohatství a blahobytu. To je povrchní štěstí, tak jak si jej představují obyčejní, mravně nevzdělaní lidé. Výsledky dosažené nečestnými prostředky nezaručují spokojený život.

Nejsou všichni lidé stejně nadaní, ale každý, kdo koná svoji povinnost, aniž by došel ke stejně dobrým výsledkům jako druhý, je stejně dobrým člověkem, pokud výsledek jeho práce odpovídá jeho schopnostem.

Je jisté, že člověk nedosáhne pocitu štěstí, když bude druhým závidět, naopak, chceme-li být šťastni, je třeba se úplně závisti vyvarovat. Veřejný život je prolezlý závistí. O České kotlině se říká, že je kolébkou závisti. Spisovatel Vl. Čech kdysi napsal: „Kdo závidí, je nepřitelem – žádný z nás si nepřeje mít nepřátele a přeci je sami vyhledáváme. Pachtíme se po nádherných šatech, po krásném obydlí, po vysokém úřadě, po penězích; a všechno to jen proto, aby nám lidé záviděli. Všude se vaří jed na otravování srdcí, všude se staví hrady, aby člověk nemohl přijít k člověku, aby stál každý sám, aby byl celý širý svět bojištěm, aby bylo hořko v duších, hněv a bolest, které zaniknout až v hrobě“.

Nenávist

Dříve se mělo za to, že je nenávist opakem lásky. Opakem lásky je však daleko spíše lhostejnost. Nenávist je však předchůdcem závisti. Jen lidé mravně dokonalí nevědí co je to nenávist. Odstraníme ji, jakmile se naučíme milovat své nepřátele a budeme schopni jim odpouštět jejich viny. Nenávist stála při rčení: Oko za oko, zub za zub. Nenávist vede k pomstě, ale odplácení ukrutenství ukrutenstvím, vyvolává nová ukrutenství. Není jiná cesta, než dokonalá výchova nejen dětí, ale i dospělých lidí, která může vést k odstranění tohoto hrozného moru v lidské společnosti, jenž je hlavní překážkou na cestě k ideálům lidství. Jen výchovou lze dosáhnout toho, že nenávist, zášť a ďábelská zloba mohou vymizet z lidského slovníku.

Odpuštění a trest

Chybovat je lidské (*Errare humanum est*), Jde o rčení, jež je svým významem staré jako lidstvo samo. Již starověký vzdělanec Cicero napsal: „Lidské je mýlit se – ale bláznovské je setrvávat ve svém omylu“. Výchova se musí zasadit o to, aby bylo omylů co nejméně. Nikdo není dokonalý, a směšný a nadutý je ten, kdo si to o sobě myslí, ale naše směřování musí přesto vést k dokonalosti a ke snaze činit co nejméně chyb.

Pokud spatříme v chování jiných lidí chybové jednání, neměli bychom je rychle odsuzovat. Měli bychom se spíše snažit zjistit, kde se stala chyba a snažit se, pokud je to v naší moci, tuto chybu odstranit a poučit chybujícího. Poučování vedoucí k odstraňování chyb je záležitostí rodičů vůči dětem, ale i společnosti vůči chybujícím.

Odpouštění chyb je sladké a vytváří příznivé klima. Měli bychom odpouštět takové chyby, které se staly z omylu, neopatrnosti nebo

z nevědomosti. Nejde však o záměrné chyby, které se staly z nadutosti, zpupného a špatného rozhodování, nebo jednání, které bylo zaměřeno proti zásadám slušnosti a dobrým mravům.

Spravedlnost je základem státu. Spravedlnost žádá, aby byli zločinci souzeni za svoje činy. Spravedlivá společnost je mravní společnost a proto musí stát dohlížet na to, aby uchránil spravedlivé před nespravedlivými. Pokud byl zločin spáchán z vědomé zlomyslnosti, nebo zločinné surovosti, zasluhuje potrestání. Zločinci nemají lítost ani soucit, neboť jinak by se nemohli dopouštět zločinů v plném vědomí jejich hrůzy. Zločinec, který svého činu ihned lituje, není zločinec, ale nešťastník.

Kde byl porušen mravní řád společnosti, kde byly zločinem potupeny nezakladnější pojmy lidství, kde zločinec ohrožuje život společnosti, musí být postupováno s neúprosnou přísností.

Pokud to nemohou pochopit tzv. pseudohumanisté, pak jsou to lidé, kteří zastávají pochybná stanoviska, že není třeba léčit epidemie a že je nutné nádory na lidském těle neléčit, ale žít, aby se mohly rozvíjet. Zvrácená jednostranná a nerozumná humanita také prosazuje blahobyť a pohodlí ve věznicích, zatímco poctiví lidé trpí nezaměstnaností, bídou a hladem.

Pokud přestupník zákona lituje svého skutku, měla by mu společnost odpustit. Pravá lítost však nastává až tehdy, když si přestupník plně uvědomuje tíži své viny a snaží se jí odčinit. Heslo, které razili dobří duchové výchovy a nápravy (např. F. J. Řezáč) znělo: Méně věznic, ale více škol a výchovných ústavů!

Pokračování

Eduard Vacek

Obsah:

Trestání mladých pachatelů v minulosti.....	1
Protektorátní vězeňství se zřetelem.....	
na činnost pankrácké věznice.....	27
Jedna milost Klementa Gottwalda.....	37
Studijní cesta JUDr. Vladimíra Solnaře – Itálie.....	43
Recenze knihy.....	60
Základy občanské mravouky	61

Všechna dosud vyšlá čísla časopisu Historická penologie jsou k dispozici na internetové stránce:

<http://institut.vscr.cz/kategorie/?k=Literatura&o=0&p=150>

Kabinet dokumentace a historie VS ČR

Redaktor: Eduard Vacek,

Adresa redakce:

Soudní 1672/1a, Praha 4, p.p. 3 14067,

telefon: 244 024 714,

e-mail: Evacek@grvs.justice.cz